

МУНИЦИПАЛИТЕТ

Жана соцтапшырык

ИЛИМИЙ-ПОПУЛЯРДУУ ЖУРНАЛ | СЕНТЯБРЬ 2015 | № 9 (46) чыгарылышы

Муниципалитет социалдык тапшырык аркылуу ЭМНЕ аларын билет, ал эми бейөкмөт уюмдар болсо аны КАНТИП ишке ашырса болорун билишет

БУЛ САНДА:

Кыргызстандагы социалдык тапшырык

Муниципалитеттер кызмат көрсөтүүгө керектөөнү аныктап, социалдык тапшырык жасай алууга, ал эми коммерциялык эмес уюмдар кызмат көрсөтүүнү уюштуруп, ишке ашыра алууга жөндөмдүү болгонун далилдешти..... 2

Социалдык тапшырыкты апробациялоонун жыйынтыктары: ЖӨБ органдарына болгон ишеним деңгээли өстү..... 11

Долбоорлордун таржымалы – ийгиликтин таржымалы

Канышкыялык эне кызы орус тилинде ырдап, бийлеп, сүйлөп калганына кубанууда..... 14

Кара-Көлдө адистикке ээ болуунун мыкты мүмкүнчүлүгү..... 16

Каргалыктык Фатиманын сыйкырдуу жылмайышы..... 19

Катрандагы биринчи класстын окуучулары “бешке” гана окуй турган болду..... 21

Көк-Ой айылындагы мектепте Самудин эң активдүү..... 23

Өмүралиев аймагынын келечегине жол ачкан курстар..... 25

Сумбулалык Акбермет мектепке даяр..... 27

Таш-Көмүр: кичи Мекенге камкордук жана урмат..... 29

Терек-Сайда мектепке чейинки билим берүү маселеси чечилди..... 31

Тогуз-Булак: күн сайын Азамат Борборго жеткирип коюуну суранат..... 33

Чаткалды кичинекей тургуну Болотбек өз алдынча болуп калды..... 35

2015-жылдын сентябрь айы үчүн “Муниципалитет” журналынын №46 атайын чыгарылышы социалдык тапшырыкка арналган жана Германия эл аралык кызматташтык коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоору каржылаган “Муниципалдык социалдык тапшырыктын негизинде жериликтуу жамааттардын артыкчылыктануу маселелерин чечүүдө БӨУ менен ЖӨБнын өнөктөштүгү” Долбоорунун алкагында чыгарылды. Мындан ары журналдагы орундарды үнөмдөө максатында бул “МСТ боюнча GIZ/Фонд долбоору” деп кыскартылып берилет.

Негиздөөчү жана басып чыгаруучу

Өнүктүрүү саясат институту (ӨСИ)

Башкы редактор, ӨСИ башкаруучу төрайымы
Надежда Добрецова

Аткаруучу редактор
Лариса Ли

Кыргыз тилиндеги котормонун редактору
Нургүл Жаманкулова

Дизайн жана жасалгалоо
Адиль Абдраимов

Кыргыз тилине которгон
Зейнеп Алтымышова

Журнал автордук макалаларды кабыл алат жана муниципалитеттерге даректелген акысыз жарнактарды жайгаштырат.

Журнал акысыз таркатылат, бирок ӨСИ акы төлөп жазылууну уюштуруу укугуна ээ. Журналдагы макалалар

басып чыгаруучу тараптын жана анын өнөктөштөрүнүн көз карашын сөзсүз эле чагылдырбайт. Макаланын мазмуну үчүн жоопкерчилик авторлорго жүктөлөт.

Бардык суроолор боюнча төмөнкү даректер аркылуу кайрылыңыздар:

почта – 720021, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Үсөнбаев көч., 44, Өнүктүрүү саясат институту, «Муниципалитет» журналынын редакциясы;

электрондук – office@dpi.kg nadya.dobretsova@gmail.com

Телефондор: (0312) 97-65-30 (31,32,33,34)
Факс: (0312) 97-65-29

Журналда Өнүктүрүү саясат институтунун кызматкерлери тарткан жана Интернеттен алынган сүрөттөр пайдаланылды.

Массалык маалымат каражаттарын каттоо жөнүндө күбөлүктүн каттоо номери 1785.

ISBN 1694-7053

Надежда
ДОБРЕЦОВА,

ӨСИНин
башкаруу төрайымы,
МСТ боюнча
GIZ/Fonds
Долбоорунун
жетекчиси

Муниципалитеттер кызмат көрсөтүүгө керектөөнү аныктап, социалдык тапшырык жасай алууга, ал эми коммерциялык эмес уюмдар кызмат көрсөтүүнү уюштуруп, ишке ашыра алууга жөндөмдүү болгонун далилдешти

2013-жылы МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоорунун башында айтылган гипотезалар 2015-жылы тастыкталды – муниципалдык деңгээлдеги социалдык тапшырык өз артыкчылыктарын көрсөтө алды. Процессти башкаруунун, кошумча каржылоо тартуунун, сапатты арттырып, социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн даректүүлүгүн күчөтүүнүн ордуна жыйынтыктарды башкаруу мүмкүн болду; жарандардын жергиликтүү өз алдынча башкаруу ишине канааттануусу артты. Бирок эң негизги маселе – мамлекет жарандардын социалдык керектөөлөрүнө жооп берүүгө жана социалдык кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүн реформалоого даярбы?

2013-жылдын соңунда Өнүктүрүү саясат институту муниципалдык деңгээлде социалдык тапшырыкты жайылтуу боюнча долбоорду ишке ашыра баштаганда бул тапшырманы аткаруу мүмкүн болбогондой көрүнгөн. Себеби Кыргызстанда муниципалдык деңгээлде социалдык тапшырыктын жол-жоболору жана практикасы болгон эмес. Ал эми жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары көптөргө чабал, колунан эч нерсе келбеген, керектөөлөрдү аныктоо

үчүн жоопкерчилик алууга жана ушул керектөөлөргө ылайык социалдык кызмат көрсөтүүгө жөндөмсүздөй көрүнгөн. Бүгүнкү күндө да, 2015-жылдын соңунда Бишкекте отурган көптөгөн саясатчылар менен аткаминерлер айыл өкмөтү кандайдыр бир чарбалык контора, болгондо да таштанды тазалоого гана жараган, аны да жасай албаган жакыр жана сабатсыз кеңсе катары элестетишет. Көп учурларда айыл өкмөтүн Бишкекте отургандар жупуну маалымат булагы жана калкка маалымат кат берүү ыкмасы катары гана кабылдашат. Бирок бул жергиликтүү өз алдынча башкаруу менен жергиликтүү жамааттарды өтө ызаланткан жалган.

Кыргызстанда жергиликтүү жамааттын өтө тааал жана көйгөйлүү маселелерин чечүүгө толук жөндөмдүү муниципалитеттердин саны өтө көп. Бул түшүнүктүү эле. Анткени көптөгөн айылдардын тургундарына мамлекет убада кылган кызмат көрсөтүүлөрдү талап кылып, министрлердин бөлмөсүнө жетүү оңой эмес. Анан айыл өкмөтү, мэрия жана жергиликтүү кеңеш болбогондо, бул кызмат көрсөтүүлөрдү жарандарга ким жеткирмек эле?

Ал эми ЖӨБ органдарына жардамга мамлекеттик социалдык тапшырыкты муниципалдык деңгээлде аткарууга жөндөмдүү жергиликтүү да, улуттук да бейөкмөт коммерциялык эмес уюмдар (КЭУ) келет.

Муниципалдык социалдык тапшырык Кыргыз Республикасынын муниципалитеттеринде социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн санын жана сапатын кескин түрдө жогорулатууга жол берген революциялык аспап болуу мүмкүнчүлүгүнө ээ. Муниципалдык социалдык тапшырык турмуш шартынын сапатына жана өлкөнүн туруктуу өнүгүүсү үчүн шарттарга мультипликативдүү таасирин тийгизүүгө жөндөмдүү. Социалдык тапшырыктын артыкчылыктары ушунчалык олуттуу жана айкын болгондуктан, аны башкы механизм кылуу керек. Ал – улуттук да, муниципалдык да деңгээлдерде мамлекеттин бардык социалдык саясатынын кыймылдаткычы, “скелети” болуп эсептелет. Бирок бул артыкчылыктар өзгөчө муниципалдык деңгээлде билинип турат. Ошондуктан адегенде социалдык чөйрөдөгү мамлекеттик ыйгарым укуктарды ЖӨБ органдарына өткөрүп берүү керек. Андан кийин социалдык тапшырык аркылуу муниципалитеттерге аларды аткарууга.

Социалдык тапшырык темасынын негиздүүлүгү

Кыргызстандын мыйзамдары социалдык тапшырык аркылуу ишке ашырууга уруксат берген кызмат көрсөтүүлөргө керектөөлөрдү аныктоого 3000ден ашык киши, же болжол менен ар бир муниципалитетте 250дөн кызыкдар болгондор катышты (Чаткал жана Көк-Ой айылдык аймактарында 149 кишиден Кара-Көл шаарындагы 396 кишиге чейин).

Социалдык тапшырыктын темасы эки этапта же эки деңгээлде тандалып алынган маанилүү. Адегенде Жамаат муктаждыктарын биргелешип аныктоо (ЖМБА) аркылуу эң көйгөйлүү маселелердин тизмеси аныкталган. Андан кийин жарандардын чогулушунда добуш берүү жолу менен эң маанилүү жана курч турган көйгөй тандалып алынды.

Коомчулуктун кеңири пикири, жамааттын социалдык чөйрөдөгү муктаждыктарын биргелешип аныктоо, теманы тандоодо эки тепкичтүү процесс тапшырыкчыга – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органына бул кызмат көрсөтүү чындап зарыл болгонун, же бул көйгөй биринчи кезекте чечилүүгө тийиш экенин баамдоого жардам берди. Эч бир министрлик мындай жараянды Кыргыз Республикасынын ар бир муниципалитетинде камсыздай албайт. Бирок жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары муну эч шексиз ишке ашыра алат. Албетте, эгерде ошол кызмат көрсөтүүгө тапшырык болсо, б.а., ошол милдетти мамлекет өткөрүп берсе.

Социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн даректүүлүгүн күчөтүү

Аталган долбоор көптөгөн пилоттук айылдык аймактарда социалдык кызматтарды көрсөтүү даректүүлүгүн күчөтүүгө жол берет. Мисалы,

СТ боюнча FondsGIZ Долбоорун ишке ашыруунун хроникасы

- Жамааттар менен багыт берүү үчүн жолугушуулар. Сентябрь-октябрь, 2013-ж.
- Социалдык тапшырыктын артыкчылыктуу темаларын аныктоо үчүн жамаат муктаждыктарын биргелешип аныктоо. 3000ден ашык катышуучу. Октябрь-ноябрь, 2013-ж.
- Пландоо үчүн жолугушуулар, тандалган артыкчылыктуу көйгөйлөр боюнча техникалык тапшырманы формулировкалоо, социалдык тапшырыктын темаларын тандап алуу үчүн жыйындар. 1500дүн тегерегинде катышуучу. Март-май, 2014-ж.
- Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарын (тапшырыкчы) жана КЭУну (подрядчылар) төмөнкү темаларга окутуу: “Жергиликтүү бюджетти башкаруу”, “Социалдык тапшырыкты ишке ашырууда ресурстарды мобилдештирүү” жана “Социалдык программалардын долбоорлорун иштеп чыгуу”. 300дүн тегерегинде катышуучу. Март-май, 2014-ж.
- Маалымат өнөктүгү – ЖӨБ органдарынын мамлекеттик социалдык тапшырыкты жайгаштыруусуна конкурс жарыялоосу. 12 муниципалитет бейөкмөт уюмдардан 39 тапшырык алды, орточо ар бир жамаатка үчтөн табыштама туура келди. Май-июнь, 2014-ж.
- Конкурстук комиссиянын иши жана жеңүүчүлөрдү – мамлекеттик социалдык тапшырыкты аткаруучуларды тандап алуу. Август-сентябрь, 2014-ж.
- Мамлекеттик социалдык тапшырыктын алкагында долбоорлорду ишке ашыруу, бенефициарлардын жалпы саны – 2500дөн кишиден ашык. Декабрь, 2014-ж. – октябрь, 2015-ж.
- Жергиликтүү жамааттарда, элдик жыйындарда мамлекеттик социалдык тапшырыктын жыйынтыктарын талкуулоо. Миңдин тегерегинде катышуучу. Октябрь, 2015-ж.

Жалал-Абад облусунун Тогуз-Торо районундагы Каргалык айылдык аймагында ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар үчүн Күндүзгү реабилитациялык борбордун (КРБ) ачылышына даярдыктын жүрүшүндө ошондой балдардын жана алардын ата-энелеринин маалымат базасы түзүлгөн. Ошону менен бирге КРБ, борбордун кызмат көрсөтүүлөрү тууралуу толук маалымат берүү үчүн аткаруучу уюмдун (КЭУнун) кызматкерлери ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар жашаган үй-бүлөлөргө 46 жолу барышкан. Баткен облусунун Лейлек районундагы Тогуз-Булак айылдык аймагында долбоордун кызматкерлери жана жамаат лидерлери беш (!) айылды үймө-үй кыдырып чыгып, мындай балдардын маалымат базасын түзүшкөн; 53 балага Социалдык карта ачышкан; кызмат

**1-таблица. МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоорунун
11 пилоттук муниципалитетиндеги бенефициарлардын саны**

№	ЖӨБ органдары	Бенефициарлар	Долбоор	Аткаруучу
1	Каныш-Кыя АА	457	«Баластан»	«Курулуш айылынын аймактык коомдук өзүн өзү башкаруу» КБ
2	Кара-Көл шаары	102	«Бөтөн балдар болбойт»	«Аймира» КФ
3	Каргалык АӨ	219	«Күндүзгү реабилитациялык борборду ачуу менен ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын адаптациясы жана реабилитациясы»	«Ар бир балага үй-бүлө» КФ
4	Катран АӨ	252	«Балдар үчүн биригели!»	«Инсан Лейлек»
5	Көк-Ой АӨ	84	«Биз мектепке даярбыз»	“Айкөл” Жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” КБ
6	Өмүралиев АӨ	178	«Аталардын мурасы»	“Айкөл” Жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” Коомдук бирикмеси
7	Сумбула АӨ	152	“Сары-Дөбө айылында мектепке чейинки билим берүү борборун ачуу”	«Билек» КФ
8	Таш-Көмүр АӨ	230	“Таш-Көмүр ш. шаардык китепканасынын базасында жаштардын укуктук маалымат коомдук борборун түзүү жана анын иши”	“Оштогу жаштардын медиа борбору” коомдук фонду
9	Терек-Сай АӨ	198	“Аз камсыздалган үй-бүлөдө өскөн балдарды мектепке чейинки билим берүүгө тартуу”	«Айкан» коомдук фонду
10	Тогуз-Булак АӨ	76	“Өзгөчө муктаждыгы бар балдар үчүн күндүзгү реабилитациялык борборду ачуу”	«Инсан-Лейлек» Коммерциялык эмес уюму
11	Чаткал АӨ	608	«Бала Нур»	«Курулуш айылынын аймактык коомдук өзүн өзү башкаруу» КБ
БААРЫ:		2556		

көрсөтүүгө болгон конкреттүү, даректүү керектөөнү аныктай алышкан. Атүгүл бул жерде социалдык тапшырык “сыртынан билинбеген” ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү 20 баланы аныктай алган. Мунун баары ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган менен ЖӨБ органдары ортосундагы функцияларды жана ыйгарым укуктарды так ажыратуунун жоктугунан кабар берет. Бул маселелер боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдардын комментарийлерин алдын алып, ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү адамдарды социалдык жактан коргоо функциясы ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын компетенциясына кире турганын белгилеп коюу зарыл. Учурдагы системанын алкагында ар бир айыл өкмөтүндө жеринде эле социалдык жактан аялуу жарандарды аныктоо жана эсепке алуу боюнча айрым функцияларды аткара турган социалдык кызматкер бар. Бирок учурда иштеп жаткан тартип боюнча, бул кызматкерде жана ЖӨБдогу анын жетекчилигинде сапаттуу иш жүргүзүү үчүн жеке мотивациясы жок. Бир жагынан мамлекет өткөрүп берген бул функция төлөнбөйт (төлөнсө да теңдөөчү гранттын алкагында ишке ашат. Бирок ал жакта бардык өткөрүлүп берилген ыйгарым укуктар гранттын жалпы көлөмүндө жоголуп кетет жана алынган каражат кызмат көрсөтүү менен маалыматтын сапатына эч кандай таасир тийгизбейт). Мындан улам ЖӨБ органдары үчүн эч кандай мотивация жок десек болот.

Экинчи жагынан социалдык кызматкер жарандар алдында бул маселелер боюнча жооп бербейт, ал болгону маалыматты “жогору” жакка өткөрүп берет, көп учурда жөлөк пулдар менен иш алып барат. Ал эми ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын ата-энелеринин өтүнүчтөрүн орундата албайт, же үй-бүлөнү Бишкектеги министрликке, же анын облустук, район борборундагы аймактык бөлүмчөлөрүнө гана жиберет алат. Мындай учурда ЖӨБ органы кызмат көрсөтүү процессинде чакан этап бойдон гана кала берет, конвейердин бир деталы болуп, жыйынтык үчүн жооп бербейт.

Эгерде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы мыйзам же келишим боюнча өткөрүп берүүнүн алкагында кызмат көрсөтүү үчүн жооп бере турган болсо, кызмат көрсөтүүнүн даректүүлүгү да башкача болот. Эгерде кызмат көрсөтүү социалдык тапшырыктын алкагында КЭУнун күчү менен ишке ашырылса, анда кызмат көрсөтүү андан беш бетер даректүү болот. Анткени КЭУ түз да, кыйыр да маанисинен алганда, кардарга жакшыраак “жетет”.

Социалдык көйгөйлөрдү чечүү үчүн кошумча ресурстарды тартуу

Социалдык тапшырык механизм жайылтуу бардык деңгээлдерде – улуттук да, өзгөчө жергиликтүү, муниципалдык деңгээлдерде социалдык жактан мааниге ээ болгон долбоорлорду аткарууда коомдук

1-диаграмма. МСТ боюнча GIZ/Fonds долбоорунун алкагында 11 долбоорду мамлекеттик (муниципалдык) социалдык тапшырыктын алкагында каржылоонун үлүшү

ресурстарга таянуу мүмкүнчүлүгүн сөзсүз кеңейтет. Бул социалдык тапшырыктын аткаруучусу укугуна ээ болуу үчүн КЭУнун сынак шарттары менен камсыздалат. Бул шарттар КЭУнун өз ресурстарын мүмкүн болушунча мобилдештирүүнү жана бул тапшырыкты аткарууга, социалдык көйгөйлөрдү чечүүгө бюджеттен тышкаркы кошумча каражаттарды тартууну караштырган. Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун деңгээлинде, жамааттын көз алдында муну жасаган жеңил. Анткени Кыргыз Республикасынын жарандарынын көбү аярлуу топторго кайдыгер карабайт жана реалдуу долбоорду жана реалдуу жыйынтыктарды көрсө, жардам берүүгө даяр турушат.

МСТ боюнча GIZ/Fonds пилоттук долбоору керектөөлөрдү сапаттуу аныктап алганда жана муниципалдык деңгээлде мамлекеттик социалдык тапшырыкты акыйкат жайгаштырганда жергиликтүү жамаат көйгөйдү чечүүнүн айланасында чогула калат. GIZден грант түрүндө алынган жергиликтүү бюджеттин каражаты түрүндөгү негизги финансылык салымдардан тышкары, долбоорлор бенефициарлардан, ата-энелерден, жергиликтүү жамааттан, КЭУдан, демөөрчүлөрдөн жалпысынан бир жарым миллион сомдун тегерегинде кошо каржылоого ээ болушту. Бул болсо жалпы суммадан болжол менен 10% түзөт (1-диаграмманы караңыз). Мисалы, Катран айылдык аймагынын жашоочуларынан 180 000 сом, Тогуз-Булак айылдык аймагынан 19 000 сом түшкөн. Көпчүлүк жамааттар олуттуу эмгек салымын кошту. Мисалы, ремонттук иштерди аткарды.

Айзат ӨМҮРКУЛОВА, ишкер, Жалал-Абад облусунун Тогуз-Торо району: “Биз четте карап турбашыбыз керек, ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар үчүн Күндүзгү реабилитациялык борбор ишин уланта бериш үчүн аларга жардам беребиз. Мындай балдар көңүл сыртында калбаш керек. Жамаат мүчөлөрү бул балдардын өнүгүүсү үчүн шарттар түзүлгөнүн угуп, абдан кубанышты”.

Мындан тышкары жергиликтүү маанидеги маселелерди каржылоого байланышкан чоң көйгөйлөргө карабастан, жамаат үчүн социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн маанисин баамдап, жергиликтүү бюджеттер да кызмат көрсөтүүнү кошо каржылоо үчүн өз каражатын бөлүп берди. Бул болсо эгерде

ЖӨБ органдары кызмат көрсөтүү үчүн калк алдында жооп берсе, ошол кызмат көрсөтүүнүн деңгээли калкты толук канааттандырса, жергиликтүү өз алдынча башкаруу кошумча финансы берет деп мамлекетти ынандыра алыш керек. Бул көптөгөн өлкөлөрдүн практикасында тастыкталды. Мисалы, Болгарияда муниципалитеттер жамааттын керектөөлөрүнө жооп катары өзүнүн муниципалдык социалдык кызмат көрсөтүүлөрүн түзүп, андан кийин гана мамлекетке колдоо сурап кайрылышат. Бирок Болгарияда мамлекет жергиликтүү өз алдынча башкарууга финансы менен кошо социалдык чөйрө үчүн ыйгарым укуктарды, жоопкерчиликти кошо өткөрүп берген.

Социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатын жогорулатуу жана жамааттын көйгөйлөрүн чечүү: процессти башкаруунун ордуна жыйынтыкты башкаруу

Мамлекет социалдык кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө процессти башкарууга көбүрөөк көңүл буруп, ал эми жыйынтыгы аткаминерлердин көңүл сыртында кала бергендей жагдай түзүлүп келген. Иш жүзүндө мамлекет социалдык туруктуулукка жетүү максатында процесс үзгүлтүксүз болуп, “бала кароосуз калбасын” менен эле алек болуп калган. Ал эми сапаты, мындай “көзөмөлдүн” жыйынтыгы экинчи планда кала берүүдө. Бул үчүн мамлекетке сын тагуу майнапсыз. Андан көрө канткенде процесс да үзгүлтүксүз болуп, сапат да артып, жыйынтык да эл күткөндөй болуш керек дегенди ойлонуп көрүү зарыл. Муниципалдык деңгээлде социалдык тапшырык бул көйгөйдү чечүүгө жардам берет.

Биздин шартта жыйынтыкты башкаруу дегенде 11 муниципалитетте конкреттүү кызмат көрсөтүүлөргө муктаж болгон жарандар (балдар жана ата-энелер, жаштар жана кары-картаңдар, педагогдор жана тарбиячылар) аны күтүлгөн сапатта жана көлөмдө алуусун түшүнүү керек. Сандык жагынан төмөнкүдөй абал түзүлдү: эки жарым миңден ашык киши өзгөчө курч турган төрт маселе боюнча 11 кызмат көрсөтүүгө ээ болду:

- ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын реабилитациясы жана адаптация маселеси боюнча – 3 долбоор (Тогуз-Булак АА, Каргалык АА, Кара-Көл шаары);
- балдардын мектепке чейинки билим берүүгө жеткиликтүүлүгүн камсыздоо маселеси боюнча – 6 долбоор (Сумбула АА, Каныш-Кыя АА, Терек-Сай АА, Катран АА, Чаткал АА, Көк-Ой АА);
- жаштардын социалдык-маданий өнүгүүсү маселеси боюнча – 1 долбоор (Таш-Көмүр шаары);
- маданиятты өнүктүрүү маселеси боюнча – 1 долбоор (Өмүралиев АА).

Долбоорду ишке ашыруунун баштапкы натыйжалары бардык 11 муниципалитетте социалдык тапшырыкты аткаруу сапаты жогорулаганын көрсөттү. Бул эмнеден билинди? Мисалы, Сумбула айылдык аймагында долбоордун алкагында 3-6 жаштагы 58

бала үчүн “Ай-Данек” мектепке чейин билим берүү борбору ачылды. Борбор Сары-Дөбө айылында мектепке чейинки курактагы балдарды мектепке даярдоону уюштуруу боюнча кызмат көрсөтүү максатын көздөйт. Кызмат көрсөтүүнүн сапатын баалоо максатында 60 ата-эненин арасында сурамжылоо жүргүзүлдү. Ата-энелердин баамында, балдарда олуттуу оң өзгөрүүлөр байкалган. Балдар курдаштары менен мурдагы караганда жакшы сүйлөшүп, баарлаша баштаган; нөлдөн онго чейин жана тескерисинен санаганды үйрөндү; түстөрдү, предметтерди жана геометрикалык фигураларды, үй жаныбарларын жана жапайы айбанаттарды айырмалай алышат; багыттарды айырмалаганды (солго-оңго) өздөштүрдү; ырдаганды жана бийлегенди үйрөнүштү; ырааттаманы сактап, графикке баш ийгенди үйрөнүштү; калем, карандаш, кайчы менен иштөө көндүмүн өздөштүрдү; пластилинде иштегенди, пазл, леги-конструкцияларын чогултканды, жомоктогу каармандарды туураганды үйрөнүштү. Өнүгүүдөгү прогрессти 18 баланын ата-энеси “мыкты”, басымдуу бөлүгү “жакшы” деп баалашкан.

Жалпысынан бардык муниципалитеттердин жамааттарынын долбоордун жыйынтыктарын баалоо боюнча жыйыны маалында кызмат көрсөтүүлөр толук көлөмдө жана талап кылынган деңгээлде ишке ашырылганы белгиленип, мындан ары да бул кызмат көрсөтүүлөргө колдоо көрсөтө берүү даярдыгы айтылып, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары башталган ишти орто жолдо таштап койбойт, ал эми мамлекет четте карап турбайт деген тилек айтылды.

Зайнап ЭШМУРАТОВА, “Ар бир балага үй-бүлө” коомдук фондунун башкаруу төрайымы: “Тогуз-Торо районунун Каргалык айыл өкмөтүндө ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар үчүн социалдык тапшырыктын алкагында түзүлгөн “Зирек” күндүзгү реабилитациялык борбору жакшы жабдылган, сенсордук-эс алуу бөлмөсү, кургак бассейн, буттардын, колдордун моторикасын иштетүү үчүн атайын сенсордук панелдер бар, ар бир бала үчүн жеке өнүктүрүү программасы иштелип чыгат. Ата-энелердин кубанычында чек жок, алар 2015-жылдын жай мезгилинен баштап борборго келе баштаган балдарында өзгөрүүлөрдү байкашты. Күндө 25 бала келет, 18 бала болсо аптасына

3 жолу келип турат”. Чубак ЗАМИР УУЛУ, баланын атасы: “Зирек” күндүзгү реабилитациялык борборунун ачылышына келген балдардын арасында менин да балам – Эльмир ЗАМИРОВ бар. Тогуз жаштагы уулум майып болуп төрөлгөн. Мурда Бишкекке каттап, ылайыктуу борборлорду издеп, кезек күтүп, жашоосун бир аз да болсо жеңилдетүү үчүн көп убакыт жана чоң акча сарптамасыз. Ошонун өзүндө кышында Тогуз-Торо районунан Бишкекке барып-келүү кээде такыр мүмкүн болбой калат. Бирок эми биздин көйгөйүбүздү коомдук уюмдар айыл өкмөтү менен биргелешип чечишүүдө. Бул абдан чоң кубаныч! Борбор көпкө чейин иштейт деп ишенем. Себеби бул биздин аймакта, атүгүл райондо жайгашкан жалгыз борбор. Ушул өңдүү борборго барган бала менен үйдө отурган баланын өнүгүүсүндө чоң айырма бар. Мен муну уулумдан кийин байкадым – үйдөн биз мунун баарын үйрөтө алмак эмеспиз”.

Анткен менен кызмат көрсөтүүнүн сапатын баалоо үчүн бенефициарлардын пикири жетишсиз. Себеби жарандар мурда болбогон кызмат көрсөтүүнүн өзүнө эле кубанып, стандарттар менен тааныш болбогондуктан анын сапатына тең салмактуу баа бере албашы мүмкүн. Ошондуктан МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоорунун алкагында жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жардам катары техникалык экспертиза уюштурулду: тиешелүү министрликтердин эксперттери кызмат көрсөтүүнүн, билим берүүнүн, маданияттын жана социалдык коргоонун сапатын жеринде баалоо үчүн муниципалитеттерге келишти. Натыйжада министрликтер айрым бир кемчиликтерди тапса да, жалпысынан кызмат көрсөтүү талап кылынган деңгээлде ишке ашырылып жатканын белгилешти. Эксперттер бул кемчиликтерди жоюуга жардам беришти. Ошондой эле ишке тиешелүү министрликтердин аймактык бөлүмчөлөрү тартылды – ошентип жергиликтүү КЭУ-аткаруучу, жергиликтүү өз алдынча башкаруу-тапшырыкчы жана бул чөйрөдө мамлекеттик саясатты иштеп чыгууга жана жүзөгө ашырууга ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган ортосунда мамиле түзүүдө алгачкы кадамдар жасалды.

Ишенимдин жана бийликтин ишине канааттануу деңгээлинин өсүшү, социалдык мунасага жетүү

Ишенимдин жана бийликтин ишине канааттануу деңгээлинин өсүшү, социалдык мунасага жетүү

Социалдык тапшырык механизмин жайылтуу – социалдык өнөктөштүктүн жана коомдо социалдык мунасага жетүүнүн эң эле натыйжалуу формаларынын бири болуп эсептелет. КЭУ жергиликтүү жамааттын социалдык көйгөйлөрүн чечүүдө бийликтин тең укуктуу өнөктөшү болуп калууда. Коомдук конкурстарга, социалдык тапшырыкты ишке ашырууга коммерциялык эмес уюмдарды, коомчулукту кеңири тартуу калк арасында “социалдык муктаждыктар үчүн бөлүнгөн каражаттар үнөмсүз пайдаланып жатат”, “коррупция бар”, “мамлекеттик жана муниципалдык

кызматчылар өз адамдарын гана иштетүүдө” деген шектенүүлөргө бөгөт коёт. Мунун баары жарандык коомду түзүү жолунда белгилүү бир социалдык мунасага жетүүдө социалдык өз ара түшүнүшүүнү бекемдөөгө жол берет. Соңунда экономикалык, саясий жана административдик өзгөрүүлөрдү чындап жана натыйжалуу ишке ашыруу үчүн коомдо социалдык жана руханий плацдармды жаратат¹.

МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоору пилоттук жамааттардагы кырдаалга таасирин тийгизди. Сурамжылоо көрсөткөндөй, жарандардын жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына карата ишеним деңгээли 2014-жылга салыштырмалуу 14% жогорулап, 2015-жылы 85,3% түзгөн. Ал эми 2014-жылы бул көрсөткүч 71,4% болчу. Ошону менен бирге КЭУнун ЖӨБ органдарына болгон ишеним деңгээли бир топ өзгөрүп, 100 пайызга жеткен.

Социалдык тапшырык муниципалдык деңгээлде ишке ашырылган чакта ЖӨБго болгон ишеним мамлекеттик органдарга карата да пайда болот. Көпчүлүк жарандар жергиликтүү өз алдынча башкаруу менен мамлекетти чогуу алып карашат. Ошондуктан жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына карата ишенимдин өсүшү, жарандардын ЖӨБдүн ишине жана кызмат көрсөтүүлөрүнө канааттануусунун артышы автоматтык түрдө мамлекеттик органдарга да тиешелүү болуп калат. Анын үстүнө балдардын ата-энелери үчүн реабилитациялоо борборун ким уюштурганы – айыл өкмөтүбү же министрликпи – бул маанилүү эмес. Аларга борбор кол жеткен жерде жайгашып, үзгүлтүксүз иштеп, баласынын татыктуу шарттарда жашап, башкалардан кем калбай өнүгүүсүнө жардам берип турганы маанилүү эмеспи. Сапаттуу, эң негизгиси жеткиликтүү кызмат көрсөтүүгө ээ болгон адамдар ЖӨБ органдарына гана эмес, мамлекетке да ыраазычылыгын билдиришет. Бул саясий капитал эмей, анда эмне?

Жарандык коомдун институционалдык күчтөнүүсү

Экинчи жагынан жарандык коом, КЭУ социалдык тапшырыкты алып, аны аткарууда толук өлчөмдө өз миссиясын аткарган болот. Алар коомдун өнүгүүсү жана биригүүсү үчүн кам урган чыныгы борборго айланат. Жарандардын көз алдында алар коргоочу жана жардамчы деген абройго ээ болуп, адамга өзүнүн коомдук потенциалын дагы да ыңгайлуу шарттарда ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүн беришет. КЭУ өз ишмердүүлүгү үчүн саясий жана социалдык жактан негизделген каржылоого ээ болот, чет элдик гранттарга карата көз карандуулук азаят, жалпысынан коммерциялык эмес секторго ишеним артып, бул болсо коомдун биригүүсүнө

жана социалдык туруктуулукка көмөктөшөт². КЭУ, тажрыйба алмашуу, экспертизанын деңгээлин жогорулатуу ортосунда горизонталдык кызматташтык өтө маанилүү аспектике айланды. Бул жагынан алганда КЭУ консорциумдары маанилүү ролду ойношууда. МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоорунун пилоттук муниципалитеттеринде эки консорциум социалдык тапшырыктын аткаруучулары болуп калды: Талас облусунун Талас районундагы Өмүралиев ААда “Аталар мурасы” Долбоорун “Айкөл” Жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” коомдук бирикмеси жана КР Эмгек, миграция жана жаштар министрлигинин Талас облустук башкармалыгы консорциуму аткарды; Жалал-Абад облусунун Тогуз-Торо районундагы Каргалык ААда “Күндүзгү реабилитациялык борборду ачуу менен мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын адаптациясы жана реабилитациясы” Долбоорун “Ар бир балага үй-бүлө” коомдук фонду, “ТТ Алкан” КБ жана “Үмүттүү наристе” КБ консорциуму аткарды. Өзгөчө экинчиси кызыктуу – “Ар бир балага үй-бүлө” коомдук фонду Ошто жайгашкан, облус боюнча чоң иш тажрыйбасына ээ, күчтүү штаты, жакшы экспертизасы бар. Эки башка уюм болсо – жергиликтүү, жамааттагы кырдаалды, жарандарды, жетекчилерди жана ЖӨБ органдарынын кызматкерлерин жакшы билет. Билимдин жана коммуникациялардын мындай мыкты айкалышы долбоордун ийгилигин жана туруктуулугун гана камсыздабастан, ошону менен бирге жергиликтүү КЭУга мүмкүнчүлүгү чектелүү балдарга кызмат көрсөтүү маселелери боюнча өз дараметин бир топ жогорулатып алууга жардам берди.

МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоору конкурстарга ири улуттук тармактык жана секторлор аралык КЭУлар катышат деп күткөн. Анткен менен түрдүү себептерден улам алар азырынча процесске четтен көз салып турууну туура көрүштү. Долбоорлордун суммасы борбордогу долбоорлорго салыштырмалуу аз болгонун, донордун каражаттарына салыштырмалуу бюджеттин каражаттарын башкаруу бир кыйла оор экенин эске алганда бул таң калычтуу деле эмес. Экинчи жагынан Бишкектеги ири КЭУлардын жергиликтүү социалдык тапшы-

¹ Постсоветтик мейкиндиктеги өлкөлөрдө социалдык тапшырык. Постсоветтик өлкөлөрдө социалдык тапшырык механизм жайылтуу маселелери боюнча эксперттердин эл аралык жолугушуусунун жыйынтыгы боюнча даярдалган аналитикалык жана нормативдик материалдардын жыйнагы. Одесса, 2013-жылдын 25-26-ноябры / А.С. Крупниктин ред. алдында – Одесса: «Евродрук» ЖИ, 2013. Сайтка шилтеме: http://www.actngo.info/sites/default/files/files/03_cs_2014.pdf

² Ошол эле жерде.

рыктар конкурсунда катышпаганы да жакшы болду – жергиликтүү КЭУнун утуп чыгуу мүмкүнчүлүгү жогорулады. Анткен менен келечекте ири секторлор аралык КЭУлар инновациялары, тажрыйбасы жана атайын билимдери менен бөлүшүп, жергиликтүү КЭУлар менен консорциумга киргени туура болмок.

Жыйынтыктардын туруктуулугу

Социалдык тапшырык механизми аркылуу долбоорлорду аткарууга бел байлаган пилоттук муниципалитеттердин бири да кызмат көрсөтүүнү токтотпой турган болду. Кимдир бирөө кызмат көрсөтүү үчүн жергиликтүү бюджеттен төлөй турган болсо, башкасы жергиликтүү жана республикалык бюджеттерден биргелешип каржылоого аракеттенүүдө, дагы бири кошумча бюджеттен тышкаркы каржылоо булактарын издеп жатат. КЭУ туруктуулукка жетүүдө муниципалитеттерге жардам берүүнү улантууда – түзүлгөн мекемелерди Юстиция министрлигинде каттоодон өткөрүүдө, ички жол-жоболорду иштеп чыгууда, кызмат көрсөтүүнү өркүндөтүүдө, кызматкерлерди окутууда, кызмат көрсөтүүнү мындан ары да колдоп, же ага акы төлөө зарылчылыгы тууралуу калк арасында түшүндүрүү иштерин жүргүзүп жатат.

Долбоорлордун туруктуулугу тууралуу тыянак чыгаруу азырынча эрте. Бирок азыртадан эле көрүнүп тургандай, керектөөлөр туура аныкталган, кызмат көрсөтүүгө болгон суроо-талап чоң. Ошондуктан жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары муну көрмөксөнгө салып, буз кызмат көрсөтүүлөрдөн баш тартып коё албайт. Ошону менен бирге жетиштүү бюджетти бар айрым бир муниципалитеттер КЭУ менен социалдык тапшырык механизми аркылуу өнөктөштүктү уланта берүү ниетин билдирип жатышат. Себеби ЖӨБ органдарынын жетекчилери жана кызматкерлери КЭУ кызмат көрсөтүүнүн сапатына жана жеткиликтүүлүгүнө олуттуу салым кошуп жатканына ынана алышты. Бул жарандарга да, ЖӨБ органдарына да, КЭУга да пайдалуу. Бирок мамлекеттик органдардын өкүлдөрү ЖӨБ менен КЭУнун социалдык чөйрөдөгү кызматташтыгы натыйжалуу болгонун жеринде өз көзү менен көрүштү.

Гүлжамал СУЛТАН-ГАЗИЕВА, Жалал-Абад облусунун Тогуз-Торо районунун жергиликтүү

мамлекеттик администрациясынын социалдык маселелер боюнча акиминин орун басары: “Механизм иштей турганына ынандык. Эми долбоордун туруктуу болуусунун үстүнөн иштеп жатабыз – Күндүзгү реабилитациялык борбордун толук кандуу иш алып баруусу үчүн өзүнчө имарат табууга жардам берүүдөбүз. Каргалык айылдык аймагы дотацияда эмес. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу социалдык кызмат көрсөтүүгө жөндөмдүү, бирок бардык жоопкерчиликти ЖӨБго жүктөп коюу да туура эмес болот”.

Кыйынчылыктар. Эмнелерди баалап, талдап, эртең жасаш керек?

Өнүктүрүү саясат институту канчалык мыкты жыйынтыктар тууралуу рапорт менен чектелүүнү каалабасын (ал эми мындай жыйынтык чындап эле бар), бирок МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоорун ишке ашыруудагы кыйынчылыктар жөнүндө да айтпай коюуга болбойт. Анын үстүнө кыйынчылыктар эволюциялык жана системалык мүнөзгө ээ болгондуктан, аларды мамлекет, жергиликтүү өз алдынча башкаруу жана КЭУ акылдашып отуруп чогуу чечиш керек.

Биринчиден, социалдык чөйрөдө ЖӨБ органдарына мамлекеттик ыйгарым укуктарды өткөрүп берүү тууралуу мыйзамды ишке ашыруу жөнүндө маселени чукул арада чечүү керек. Бул маселени кийинкиге калтырууга болбойт. Анткени бир жагынан мамлекет кызмат көрсөтүүнү ар бир аймакка жеткире албайт. Экинчи жагынан берилген ыйгарым укуктар каржыланса, ЖӨБ органдары аны ишке ашырууга даяр турат. Ошону менен бирге тиешелүү мамлекеттик органдар таасирибиз азай-

2-диаграмма. Децентралдаштырылган социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн схемасы

ып кетет деп коркпой деле койсо болот – алар мамлекеттик саясатты ишке ашырып, талаптарга ылайык кызмат көрсөтүүгө мониторинг жана баалоо жүргүзүп, ыйгарым укуктарды өткөрүп берүү жана каржылоо тууралуу чечим кабыл ала беришмекчи. Мындан тышкары усулдук жактан камсыздоо, кеп-кеңеш берүү, мүмкүн болушунча көбүрөөк маалымат, окуу куралдарын, протоколдорду, кызмат көрсөтүүлөрдүн стандарттарын жеткирүү боюнча министрликтер тараптан көп иштер аткарылыш керек. Балким ведомстволук окуу борборлору түзүлүп, аймактык бөлүмчөлөрдүн дарамети күчөтүлөт.

Бул маселени көрмөксөнгө салып отура берүү – ушул кызмат көрсөтүүлөргө муктаж болгондорго карата адамгерчиликке жатпайт. Ыйгарым укуктарды өткөрүп берүү иштеп кетүүгө тийиш – бардык мыйзам чыгаруу базасы бул үчүн даяр болуп калган (2-диаграмманы караңыз)!

Экинчиден, Кыргызстанда социалдык кызмат көрсөтүү үчүн жергиликтүү инфраструктура такыр эле жок. Советтер Союзу маалында социалдык кызмат көрсөтүүлөр өтө институционалдаштырылып, аларды атайын мекемелер гана ишке ашырып келген (интернаттар, карылар үйлөрү, балдар үйлөрү ж.б.), жергиликтүү жамааттар деңгээлинде мындай инфраструктура курулуучу эмес. Эгемендик алгандан кийинки алгачкы он жылдыкта такыр эле курулуштар болгон эмес. Натыйжада бүгүнкү күндө өзгөчө элеттик муниципалитеттерде социалдык кызмат көрсөтүүнү уюштуруу үчүн жетиштүү сандагы имараттар, жайлар, ыңгайлуу аймактар такыр жок. МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоорунун көптөгөн пилоттук муниципалитеттери бул маселени өтө кыйынчылык менен чечип жатышты. Анткени 1 миллион сомдук гранттык каражатка имарат курмак түгүл, чоң ремонт да жасай албайсың. Ошондой эле жакынкы жылдары көптөгөн муниципалитеттер маселени өз күчү менен чече албай турганы анык. Анын үстүнө мамлекет да бул маселеде өзүнөн жоопкерчиликти алып салганы туура болбойт. Ошондуктан мамлекеттик деңгээлде ЖӨБ органдарына социалдык чөйрөдө мамлекеттик ыйгарым укуктарды өткөрүп берүү маселеси боюнча гана эмес, ошону менен бирге бул максаттар үчүн инфраструктураны түзүүдө мамлекеттин салымына карата да ишти активдештирүү зарыл.

Үчүнчүдөн, мамлекеттик социалдык тапшырык жөнүндө мыйзамдын жаңы редакциясын чукул арада кабыл алуу мезгил талабы болуп турат. Ал мыйзам механизмге жана процесске карата дагы да заманбап, ачык-айкын жана кеңири талаптарды коёт; жаңы аспаптарды жана жол-жоболорду киргизет; социалдык тапшырык механизмдерин колдонуу мүмкүнчүлүгүн кеңейтет, колдонуудагы мыйзамдагы кемчиликтерди жана карама-каршылыктарды жоготот. Ушул тапта КР Өкмөтү мындай мыйзам долбоорун иштеп чыгып, КР Жогорку Кеңешине өткөрүп берген. Мыйзам долбоору мыкты дүйнөлүк

практиканы эсепке алуу менен иштелип чыккан. Анда колдонуудагы “Мамлекеттик социалдык тапшырык жөнүндө” КР Мыйзамындагы кемчиликтер жана коллизиялар алып салынган, ошондой эле бул системанын айкындуулугун жана натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн жаңы механизмдер сунушталган. Аны менен катар мыйзам долбоорунда МСТны ишке ашыруунун үч формасы каралган:

- социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү мамлекеттик сатып алуу;
- коомдук пайдалуу долбоорлорду мамлекеттик каржылоого алуу;
- социалдык талондордун (ваучерлер) жардамы менен муктаж болгон жарандарга социалдык кызмат көрсөтүү.

Мыйзам долбоору кабыл алынып калса, мамлекеттик жана муниципалдык органдар (мындан ары – мамлекеттик тапшырыкчы) социалдык кызмат көрсөтүүгө, социалдык көйгөйлөрдү чечүүгө, же коомго пайдасы бар максаттарга жетүүгө МСТнын тиешелүү формасын колдонууга тандоо укугуна ээ болушат.

“Мамлекеттик социалдык тапшырык жөнүндө” КР Мыйзамынын жаңы редакциясы менен бирге эле жумушчу топ аталган мыйзамды натыйжалуу ишке ашырууга багытталган мыйзам алдындагы актылардын пакетин да иштеп чыкты. Алар аталган мыйзам кабыл алынгандан кийин каралат. Ошондуктан Жогорку Кеңештин жаңы чакырылышы өз ишин элге керектүү маселеден баштоо мүмкүнчүлүгүнө ээ. Алар мамлекеттик социалдык тапшырык жөнүндө жаңы мыйзамга байланышкан маселени чечип бере алат.

Төртүнчүдөн, мамлекеттик органдардын атынан мамлекеттик социалдык тапшырыкты да кеңейтүү зарыл. Мамлекеттик социалдык тапшырык социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү жеткирүүчүлөр арасында атаандаштыкты пайда кылат. Бул болсо кызмат көрсөтүүнүн сапатын жогорулатууга жана кардарлардын кызмат көрсөтүүгө канааттануусуна алып келет. Пермде конкурстук тапшырык технологиясын жайылтууну баалоо¹ көрсөткөндөй, тап-

¹ Кирилл Чагин “Социалдык жардам жана калкты социалдык тейлөө чөйрөсүндө башкаруунун жаңы технологиялары”, Социалдык саясатты изилдөө журналы, 2005

шырык технологиясын баалоо чындап эле социалдык кызмат көрсөтүүнүн сапатын арттыра алат. Тапшырыкты аткаруучулардан алынган кызмат көрсөтүүлөргө кардарлардын канааттануу даражасы смета боюнча жеткирүүчүнү күнүмдүк каржылоо режиминдеги ушул өңдүү кызмат көрсөтүүнү алган кардарлардын канааттануу даражасын орточо эсеп менен 10% ашат. Бул баалоого ылайык, кызмат көрсөтүүнүн сапаты жана натыйжалуулугу боюнча КЭУ социалдык тейлөө боюнча муниципалдык мекемелер менен атаандашууга жөндөмдүү. Бирдей эле тапшырыкты аткарган уюмдардын кызмат көрсөтүүнүн натыйжалуулугун жана аларга канааттануунун даражасын салыштыра келгенде, кызмат көрсөтүүгө өтө ыраазы болгон коомдук уюмдардын кардарларынын үлүшү муниципалдык мекемелердин кардарларынын үлүшүнөн 15 пайызга көп болгону аныкталган. Муниципалдык мекемелерден айырмаланып, коомдук уюмдарда кызмат көрсөтүүгө нааразы болгон кардарлар болгон эмес. Муниципалдык мекемелерде мындай кардарлардын үлүшү орточо 6,4% түзөт.

Бешинчиден, жергиликтүү КЭУлардын дараметин жогорулатуу, күчтүү борбордук КЭУлардан чабалыраак жергиликтүүлөргө тажрыйбаны жана билимди өткөрүп берүү максатында ири улуттук КЭУлар арасында дагы да жигердүү кызматташтык зарыл болуп турат. Бул жагынан алганда тармактык түзүмдөр чоң ролду ойнош керек. Мындай кызматташтык мамлекеттик социалдык тапшырыктын дагы бир артыкчылыгын практикага киргизүүсү зарыл – социалдык көйгөйлөрдү чечүүдө жаңы идеялар, усулдар көбөйөт. Социалдык тапшырык механизм жайылтуу менен калктын социалдык, чыгармачыл активдүүлүгү да бир топ артат. Конкурстардын ачык болушу бул тапшырманын аткарылышын камсыздайт. Алар ар бир адамга анын идеясы кызыктуу, сунушу эске алынды деген ишенимди берет. Дагы бир нерсени унутпоо зарыл – дүйнөдө эч бир мамлекет инновацияны жаратпайт, инновациялар – бул КЭУ менен бизнестин миссиясы.

Алтынчыдан, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын дараметин жогорулатуу үчүн күч жумшоо зарыл. Алар МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоорун аткаруунун алкагында көптөгөн маселелерге, кыйынчылыктарга, техникалык башаламандыктарга туш болушту. Мисалы, долбоордун бюджетин өзгөртүү, техникалык экспертиза үчүн жеринде кесипкөй адистердин жоктугу, тараптардын өз алдынча чечим кабыл алуу мүмкүнчүлүгүнүн чектелүү болушу, долбоордун кызматкерлеринин маянасынын аздыгы, айрым кызмат көрсөтүүлөргө болгон керектөөлөрдүн мезгилден көз каранды болушу (мисалы, жаштар үчүн), технологиялардын жана билимдин жоктугунан улам катышуучулардын ортосунда байланыштын начардыгы ж.б. Эң чоң көйгөй – кадр маселеси: тарбиячылар, психологдор, логопеддер,

дефектологдор жана башка адистер жетишсиз, көптөгөн кызматкерлер тиешелүү билимге, сертификаттарга ээ эмес. Бул адистердин квалификациясын жогорулатуу же кайрадан квалификациядан өткөрүү үчүн кошумча мүмкүнчүлүктөр талап кылынат. Буга жараша жол-жоболорду иштеп чыгуу, методологияны сүрөттөө, окутуу жана техникалык колдоо боюнча чоң методикалык иштер талап кылынат. Өнүктүрүү саясат институту бул иштерди уланта бермекчи. Анткен менен натыйжага жетүү үчүн мамлекет менен тыгыз кызматташуу керек жана эл аралык донордук уюмдардын колдоосу зарыл. Бир дагы уюм бул маселени өз алдынча чече албайт. Анткени бул ишмердүүлүктүн бенефициарлары жүз миңдеп саналат.

Корутунду

Корутунду сөздүн ордуна украиналык белгилүү изилдөөчү жана социалдык тапшырыктын практиги Андрей КРУПНИКтин сөздөрүн дагы бир жолу кайталап коюу зарыл: “Социалдык тапшырык механизм жайылтып, бийлик менен коом ортосундагы социалдык жоопкерчиликти адекваттуу кайра бөлүштүрсө болот. Тажрыйба көрсөткөндөй, базар экономикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөр рыногунда оператордун функциялары мамлекет үчүн зарыл эмес. Бул маселелерде мамлекеттин функциясы укуктук базаны түзүүдө камтылган. Ал муниципалитеттерге жана КЭУга белгиленген социалдык стандарттарга ылайык, атаандаштык негизде керектөөчүлөргө социалдык кызматтарды материалдык мүмкүнчүлүктөрүнө жараша, анын ичинде акысыз да көрсөтүүгө жол берет. Биринчи кезекте жергиликтүү өз алдынча башкаруу, коомдук, кайрымдуулук уюмдары, калкты өзүн өзү уюштуруу органдары жана башка КЭУ аркылуу көптөгөн социалдык көйгөйлөрдү чечүү ишин өзүнө коом алат. Социалдык тапшырык механизм жайылтуу бул багытта реалдуу жана натыйжалуу кадам болуп эсептелет. Ал мамлекеттин убактысын жана каражатын башка актуалдуу маселелерди чечүү үчүн бошотот”.

Башкача айтканда, өлкөнүн туруктуу өнүгүүсү жалпысынан үч негизги сектор – мамлекеттик, коммерциялык жана жарандык секторлор ортосунда бөлүштүрүлгөн жоопкерчилик балансынан көз каранды. Ал эми Кыргызстанда бүгүнкү күндө мамлекеттин жана бизнестин ролдору жана таасири аздыр-көптүр так бөлүштүрүлгөн жана сүрөттөлгөн. Бирок жарандык коомдун ролу менен таасири көбүнө анык эмес. Жарандык коом өзүн жакшы жагынан көрсөтүп, өлкөнүн туруктуу өнүгүүсүнө олуттуу салым кошо ала турган негизги багыттардын бири – бул социалдык чөйрө.

Жоопкерчилик балансын таап, мамлекеттин, бизнестин жана КЭУнун ролдорун ачык белгилөө – адамдын кызыкчылыгында башкаруунун чыныгы реформасы эмеспи.

Сабина
ГРАДВАЛЬ,
Айнура
ДЖУНУШАЛИЕВА,

Өнүктүрүү саясат
институту

Социалдык тапшырыкты апробациялоонун жыйынтыктары: ЖӨБ органдарына болгон ишеним деңгээли өстү

Муниципалдык социалдык тапшырыкты ишке ашырууда өзөктүк ролду бейөкмөт уюмдар (КЭУ)¹ ойнойт. Дал ушулар башкаруу органдарына актуалдуу социалдык көйгөйлөрдү чечүү жолдорун сунуштап, конкурстук негизде гранттарды утуп алып, тапшырыктын аткаруучусу болуп калууда. Муниципалдык социалдык тапшырык механизми жамаатта ишке ашышы үчүн ЖӨБ органдары КЭУга социалдык долбоорду ишке ашырууну ишенип бериш керек: көйгөйдү чечүү жолдорун тандап алууну жана долбоорду аткарууга жергиликтүү бюджеттин акчасын ишенип бериш керек. Экинчи жагынан жамаатта сапаттуу долбоордук сунуштарды жана конкурс өткөрүүдө атаандаштыкты камсыздай ала турган жетиштүү санда КЭУ иштеш керек. КЭУ өзү да жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө анын социалдык маңызына кызыкдар болууга тийиш. Башкача айтканда, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен бейөкмөт уюмдар ортосунда белгилүү бир ишеним жана кызматташтык деңгээли болууга тийиш. Бул деңгээлди баалоо үчүн, ошондой эле МСТ боюнча Fonds/GIZ Долбоорунун таасири алдында ал канчалык өзгөрөрүн түшүнүү үчүн пилоттук муниципалитеттер жарандардын демилгелүү топтору арасында сурамжылоо жүргүздү. Анын жыйынтыктарын төмөн жактан таба аласыз. Сурамжылоонун биринчи айлампасы 2014-жылдын жаз мезгилинде муниципалитеттер менен КЭУ кызматташтыкты жаңыдан гана баштаган учурда өткөрүлгөн. Экинчиси болсо 2015-жылдын жай мезгилинин соңунда социалдык тапшырыктын алкагындагы долбоорлор жыйынтыкталганда

¹ КЭУну БӨУ же ЖКУ деп да атап жүрүшөт – бейөкмөт уюмдар же жарандык коом уюмдары.

1.1-диаграмма. Жарандардын мамлекетке карата жеке ишениминин рейтинги, 2013-ж. IV кв.

өткөн. 2015-жылы сурамжылоого 190 киши катышкан – ЖӨБ органдарынын, бейөкмөт уюмдардын өкүлдөрү, студенттер жана окуучулар, бизнестин, үй кожолуктардын өкүлдөрү. Негизги тыянактар:

- **жалпысынан калктын жергиликтүү өз алдынча башкарууга карата ишеними бир топ жогорку деңгээлде кала берүүдө. Ошону менен бирге КЭУ тарабынан ЖӨБОго болгон ишеним деңгээли да жогорулаганы байкалат;**
- **ЖӨБ органдары жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө жарандык коомго кулак төшөй баштады, ЖӨБ органдарынын максаты жергиликтүү жамааттын керектөөлөрүнө көбүрөөк шайкеш келүүдө;**
- **жарандык коом уюмдарынын жана активисттердин ЖӨБ органдары менен кызматташуусунун деңгээли өстү;**
- **коммерциялык эмес уюмдарга калкка жергиликтүү кызмат көрсөтүүнү ишенип берүүгө даяр адамдардын саны өстү.**

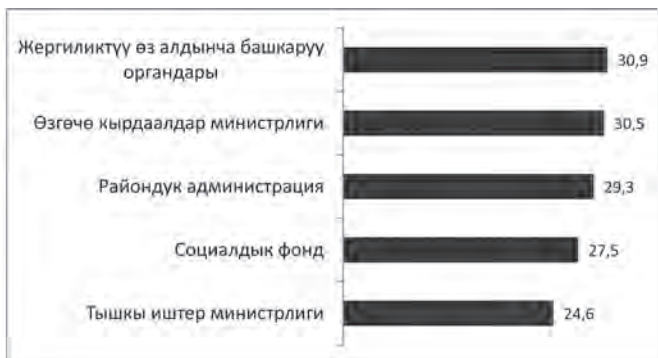
ЖӨБ органдары менен КЭУнун өз ара аракеттешүүсү, бири бирине болгон ишеними, түшүнүшүү жана колдоо көрсөтүү жакшырды. Бул болсо КЭУ кызмат көрсөтүүгө жөндөмдүү болгонун далилдей алганын ырастайт. Анткен менен муниципалдык социалдык тапшырыктын артыкчылыктарын толук көлөмдө колдонуу үчүн ЖӨБ органдары КЭУ, ММК менен өнөктөштүктө бул механизмдин колдонулушу тууралуу калк арасында маалымат иштерин жүргүзүүсү маанилүү.

Жалпысынан калктын жергиликтүү өз алдынча башкарууга карата ишеними бир топ жогорку деңгээлде кала берүүдө. Ошону менен бирге КЭУ тарабынан ЖӨБ органдарына болгон ишенимдин деңгээли бир кыйла жогорулаганы байкалат

Негизинен, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жарандардын жогорку ишенимине ээ. Жыл сайын Улуттук статистика комитети² жарандардын мамлекетке болгон жеке ишениминин индексин эсептеп келет. Ага ылайык, жылдан жылга өлкөдөгү башкаруу системасынан дээрлик бардык системаларына караганда, жарандар жергиликтүү өз алдынча башкарууга көбүрөөк ишенет (1.2-диаграмманы караңыз). Айталы, 2013-жылдагы жыйынтыктарга ылайык, жарандын жеке ишениминин рейтингинде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары КР

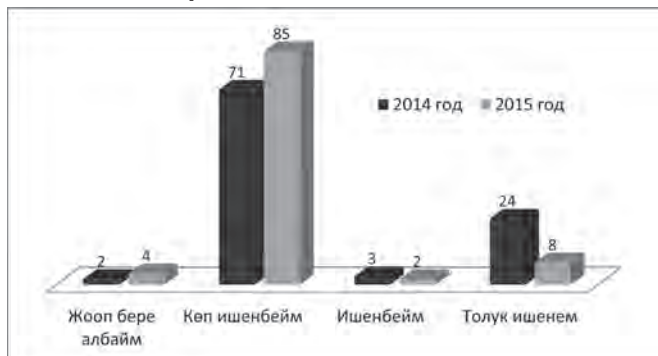
² Шилтеме: <http://stat.kg/images/stories/docs/tematika/living/2013/Index%20dover%20VI.%202013.pdf>

1.2-диаграмма. Жарандардын мамлекетке карата жеке ишениминин рейтинг, 2014

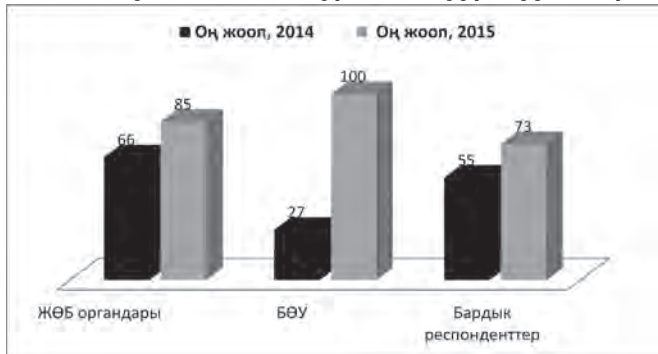
Билим берүү жана илим министрлигинен кийинки эле тепкичти ээлеген. 2014-жылдын соңунда ЖӨБ органдары биринчи орунга көтөрүлө алган.

2-диаграмма. ЖӨБ органдарына карата ишеним деңгээли

МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоорунун алкагында жүргүзүлгөн сурамжылоонун жыйынтыктары Улуттук статистика комитетинин маалыматтарын тастыктайт: жарандардын жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына болгон ишеним деңгээли 2014-жылы жогору болгон. Ал эми 2015-жылы 14% өскөн. КЭУнун ЖӨБ органдарына карата ишеними өтө өзгөргөнүн белгилей кетүү зарыл. Айталы, 2014-жылы КЭУдан сурамжылоого катышкандардын арасында ЖӨБго ишенбегендердин саны бир кыйла болчу – 18,2%. Ал эми 2015-жылы дал ушул аудиторияда ишеним деңгээли толук максимумга – 100% жеткен.

3-диаграмма. Жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө ЖӨБ менен КЭУ бири бирине канчалык кулак төшөй турганы тууралуу пикир

ЖӨБ органдары жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө жарандык коомго кулак төшөй баштады, ЖӨБ органдарынын максаты жергиликтүү жамааттын керектөөлөрүнө көбүрөөк шайкеш келүүдө

ЖӨБ органдары жана жарандык коом уюмдары жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө бири бирине канчалык кулак төшөөрүн билүү үчүн КЭУ менен ЖӨБ ортосунда бири бирин түшүнүүдөгү айырманы карап чыгуу максатка ылайыктуу болот. Айырма 2014-жылы да, 2015-жылы да болду. Бирок 2015-жылы КЭУ менен ЖӨБ “орун алмашты”. Эгерде 2014-жылы айыл өкмөтүнүн өкүлдөрү КЭУ менен баарлашуу деңгээлине оптимисттик баа берсе (алардын 66% жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө КЭУну толук угарын айткан), КЭУ өкүлдөрүнүн 27% гана ушундай жооп кайтарган. 2015-жылы ЖӨБонун өкүлдөрүнүн 85,4% жарандык коомго кулак төшөөрүн айткан. КЭУ тараптан болсо сурамжылоого катышкандардын 100% муну ырастаган. Ошентип МСТ боюнча GIZ/Fonds Долбоору социалдык тапшырык механизм жайылтуу аркылуу тараптар ортосундагы кызматташтыкты кабыл алууга байланышкан кырдаалды өзгөрттү десек болот. Эми КЭУ ЖӨБ органдарындай эле эки ортодо кызматташтык мүмкүн болгонун ишенет.

Ошону менен бирге ЖӨБонун максаттары менен баалуулуктарынын жергиликтүү жамааттын керектөөлөрүнө дал келүүсүн баалоо 60% деңгээлинде кала берди. ЖӨБ органдары менен КЭУ тарабынан берилген баа 2015-жылы да ушундай болуп, респонденттердин эки тобунда тең 75 пайыздан болгон.

Жарандык коом уюмдарынын жана активисттердин ЖӨБ органдары менен кызматташуусунун деңгээли өстү

Жарандык коом уюмдарынын жана активисттердин ЖӨБ органдары менен кызматташуусунун деңгээли өстү.

Сурамжылоонун катышуучуларына ЖӨБ органдарынын жарандык коом уюмдары – КЭУ менен кызматташуу деңгээлин он баллдык шкала менен баалоо сунушталды. Ошону менен бирге респонденттерге мындай кызматташтыктын түрдүү формалары сунушталды (5-диаграмманы караңыз). 2015-жылы кызматташтыктын бардык сунушталган варианттары боюнча дагы да жогорку баалар коюлган. Эң жогорку баа – 8,2 балл – ЖӨБ органдарынын өз иши тууралуу отчет берүүгө умтулуусуна берилген. Бул болсо ЖӨБ органдары менен калк ортосундагы маалымат алмашуу деңгээлинин жогорулаганынан кабар берет. Бул болсо дайыма ишеним деңгээлине оң таасирин тийгизип келет. ЖӨБ органдарынын КЭУнун демилгелерин ишке ашыруу үчүн ресурстарды издөөнү колдоо аракети 8 баллга бааланган. Мында таң калычтуу эч нерсе жок: айыл

4-диаграмма. ЖӨБдүн максаттары жамааттын керектөөлөрүнө канчалык шайкеш келетурганы тууралуу пикир

өкмөтү жана мэрия чындап эле КЭУнун долбоорлорун колдогон каттарга чын ниети менен кол коюп берет. Ал эми ЖӨБ органдары Долбоордун алкагында КЭУ менен өнөктөштүктө кызмат көрсөтүүнүн туруктуулугун камсыздоо үчүн да кошумча ресурстарды издөө менен алек болгон. Үчүнчү орунда – эгерде калк сындаса, ЖӨБ органдарынын өз иш-аракеттерин өзгөртүүгө жөндөмдүү болгону. Бул 7,9 баллга бааланган. Бул жөндөмдүүлүк ЖӨБ органдарынын жоопкерчилик деңгээли жогорулаганынан, калк менен кайра байланыш жолго салынганынан кабар берет. Жалпысынан 2015-жылдагы сурамжылоонун катышуучуларынын бардык топтору ЖӨБ менен КЭУнун кызматташтыгына 7,5 балл ыйгарган. Бул болсо 2014-жылдагы көрсөткүчтөн 1,1 баллга жогору (2014-жылы – 6,4 балл болгон).

Коммерциялык эмес уюмдарга калкка жергиликтүү кызмат көрсөтүүнү ишенип берүүгө даяр адамдардын саны өстү

Коммерциялык эмес уюмдарга калкка жергиликтүү кызмат көрсөтүүнү ишенип берүүгө даяр адамдардын саны өстү.

Социалдык чөйрөдөгү жергиликтүү кызмат көрсөтүүнү коммерциялык эмес уюмдарга ишенип берүүгө даяр адамдардын көбөйгөнүн МСТ/

GIZ Долбоорунун маанилүү жетишкендиги катары атасак болот! Мындай мамиленин тарапкерлери ЖӨБдүн аткаруучу органдарынын жана КЭУнун өкүлдөрү арасында бир кыйла көбөйгөн. Б.а., ЖӨБдүн аткаруучу органдары арасында 27 пайызга, КЭУ арасында 9% өскөн. Долбоор ЖӨБО тарабынан КЭУга ишеним деңгээлин гана жогорулатпастан (45,45 пайыздан 72% чейин), ошону менен бирге КЭУнун өз күчүнө болгон ишеним деңгээлин да арттырды. Б.а., КЭУдан катышкан респонденттердин 100% тең коом буга даяр деп эсептейт.

Социалдык чөйрөдө жергиликтүү кызмат көрсөтүүнү коммерциялык эмес уюмга ишенип бере алат белеңиз?	2014	2015
Ооба	52%	60%
Жооп бере албайм	22%	18%
Жок	27%	22%
Жалпы жыйынтык	100%	100%

Сурамжылоонун жыйынтыгы көрсөткөндөй, ЖӨБ органдары менен КЭУ ортосундагы өз ара түшүнүшүү жана аракеттешүү деңгээли бир кыйла жакшырган. Анткен менен, ЖӨБ органдарындагы мындай өзгөрүү депутаттык корпуста эмес, көбүрөөк аткаруучу органдарда байкалат. Мисалы, ЖӨБдөн аткаруучулардын арасында КЭУга кызмат көрсөтүүнү өткөрүп берүүгө даярлар 72% болсо, депутаттар арасында 33,3% түзгөн. Ушул өңдүү, бирок мынчалык олуттуу эмес айырмачылыктар ЖӨБ органдарынын максаттарынын жамааттын керектөөлөрүнө шайкеш келүүсүнө карата да (АӨ/мэрия – 75%, жергиликтүү кеңеш – 66,7%, бири бирине кулак төшөө аракетинде карата да (АӨ/мэрия – 84%, жергиликтүү кеңеш – 83%) байкалат. Бул фактты балким Долбоордо АӨ жана мэрия өкүлдөрү көбүрөөк жигердүү катышканы, социалдык тапшырыкты жайгаштыруу жана ишке ашыруу башкаруучулук, атүгүл операциялык ишмердүүлүк менен байланыштуу болгону, анткени булар аткаруучу органдардын компетенциясына кирери менен түшүндүрсө болот. Аткаруучу органдар социалдык тапшырыкты жайгаштыруу боюнча иштер, шайлоочулардын – 10 аймактын жана шаардын тургундарынын артыкчылыктуу социалдык көйгөйлөрүн чечүүгө бюджеттик каражаттардын колдонулушу тууралуу жергиликтүү кеңешке туура отчет бергенде гана кызмат көрсөтүүнү коммерциялык эмес уюмга ишенип берүүгө даяр депутаттардын саны өсөт чыгар. Бул ишке ашуусу үчүн аткаруучу органдар жергиликтүү кеңештер менен да, жалпысынан эле жергиликтүү жамаат, ММК менен маалымат алмашууну өркүндөтүүсү зарыл.

5-диаграмма. ЖӨБ органдары жамааттын керектөөлөрүнө кантип жооп берери тууралуу пикири. Он баллдык шкала боюнча баллдар

алдык тапшырыкты жайгаштыруу боюнча иштер, шайлоочулардын – 10 аймактын жана шаардын тургундарынын артыкчылыктуу социалдык көйгөйлөрүн чечүүгө бюджеттик каражаттардын колдонулушу тууралуу жергиликтүү кеңешке туура отчет бергенде гана кызмат көрсөтүүнү коммерциялык эмес уюмга ишенип берүүгө даяр депутаттардын саны өсөт чыгар. Бул ишке ашуусу үчүн аткаруучу органдар жергиликтүү кеңештер менен да, жалпысынан эле жергиликтүү жамаат, ММК менен маалымат алмашууну өркүндөтүүсү зарыл. **M**

Канышкыялык эне кызы орус тилинде ырдап, бийлеп, сүйлөп калганына кубанууда

“Кошумча билим жана тарбия берүүнү, ошондой эле 2ден 6 жашка чейинки балдардын бош убактысын туура уюштуруу” Долбоору.

Тапшырыкчы: Жалал-Абад облусунун Чаткал районундагы Каныш-Кыя айылдык аймагы.

Аткаруучу: “Курулуш а. АКӨБ” коомдук бирикмеси.

Каныш-Кыя айылдык аймагы облус борбору – Жалал-Абад шаарынан 376 км., борбор шаардан 780 км аралыкта жайгашкан. Аймак оор климаты бар тоолуу жерде орун алган: кышында абанын температурасы өтө төмөн, жергиликтүү тургундар зарыл кийим кече, азык-түлүк, тиричилик үчүн керектүү буюмдарды алуу үчүн жакынкы борбор болгон Ала-Бука айылдык аймагына өтө кыйынчылык менен жетишет. Мындай шарттарда балдарга мектепке чейинки билим жана тарбия берүү маселеси экинчи планга жылып калат. Каныш-Кыя ААнын курамына 7 айыл киргенине карабастан, муниципалитеттин аймагында болгону үч бала бакча бар. Мектепке чейинки мекемелерге барбаган балдардын жалпы саны үч жүздөн ашат, ал эми иштеген бала бакчаларда болгону эки группа гана бар. Балдарды караар киши жок болгондуктан көпчүлүк жаш ата-энелер ишке чыга албайт. Башкалары болсо балдарын карыган чоң ата, чоң энелерине ташташат. Бирок кары адамдар балдардын курсатын тойгузуп, аларга көз салып турганы менен, мектепке даярдык жана жалпысынан эле балдардын өнүгүүсү төмөн деңгээлде кала берүүдө. Каныш-Кыя ААнын баштапкы мектептеринин мугалимде-

ри арасында жүргүзүлгөн сурамжылоого ылайык, 2014-жылы биринчи класска барган 25 баланын ичинен жетөө гана бала бакчага барган. Калган 18и мектеп программасына даяр эмес болчу. Ошону менен бирге социалдык жактан адаптацияланбастан, коомдо жашоо, курдаштардын арасында өнүгүү мүмкүнчүлүгүнөн да ажырашкан.

Баласы жетиштүү билим албай калганына тынчсызданган ата-энелердин арасында маданият бөлүмүнүн адиси Махабат ТОКУЕВА да бар болчу: “Менин ишим биздин жашоочулардын маданий, руханий өнүгүүсү жана эс алуусу менен түздөн түз байланышта. Бирок ошону менен бирге өз балама көңүл буруу да өтө оор. Жумуш көп убакытты жана күчтү алгандыктан кызым менен алектенүүгө такыр убакыт калбайт. Биздин аймакта долбоор өз убагында ишке ашып, маанилүү окуя болду. Долбоордун жардамы менен кызым Жумаида жана анын көптөгөн курдаштары кошумча билим алышты. Бул билим кийин мектепте жардамчы болот деп ишенем”.

2013-жылы Каныш-Кыя АА жегиликтүү деңгээлде социалды тапшырыкты жайылтуу боюнча пилоттук муниципалитет болуп калган. Аталган долбоор Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун

(GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоорунун 1 000 000 сом көлөмүндөгү финансылык жардамы менен, Өнүктүрүү саясат институтунун техникалык колдоосу алдында ишке ашты. Долбоордун алкагында жергиликтүү жамаат 122 киши катышкан ЖМБА-иш-чараларында беш өзгөчө артыкчылыктуу көйгөйдү аныктап алышты. Ал эми элдик жыйында добуш берүүнүн натыйжасында эң актуалдуу көйгөй тандалып алынды – сапаттуу мектепке чейинки тарбияга жана билим берүүгө жеткиликтүүлүк. Социалдык тапшырыкты аткаруу үчүн конкурстун негизинде аткаруучу уюм – “Курулуш а. АКӨБ” коомдук бирикмеси тандалып алынды. Аталган бирикме балдарды мектепке даярдоо, актердук чеберчилик, сүрөт тартуу, ырдоо жана бийлөө өңдүү алардын көркөм талантарын өнүктүрүү боюнча иш-чаралар комплексин берди.

“Курулуш а. АКӨБ” КБнын ишинин жыйынтыгында Каныш-Кыя жана Айгыр-Жал айылдарындагы бала бакчалардын имаратында балдарга кошумча билим жана тарбия берүүчү эки күндүзгү борбор ачылды. Борборлор үчүн жабдуулар, кеңсе техникасы сатып алынып, беш тарбиячы ишке алынды. Алар айыл өкмөттүн социалдык маселелер боюнча адистеринин катышуусунда уюштурулган тренингдерде жана семинарларда квалификациясын жогорулата алышты. Беш жумушчу орундан тышкары, ишке тарбиячынын жардамчысын да тартышты. Анын маянасын айына 2500 сом көлөмүндө (8 айга) балдардын ата-энелери өз чөнтөгүнөн чыгарышты. Планга ылайык, 2ден 6 жашка чейинки балдарга кошумча билим берүү боюнча кыска мөөнөттүү программадан 150 бала өтүш керек болчу. Ошондуктан балдарды эки агымга бөлүштү. Биринчи агым жарым жылда – 2014-жылдын декабрынан 2015-жылдын май айына чейин, экинчи агым 2015-жылдын июнь айынан октябрь айына чейин окуудан өттү.

Ошентип алты жаштагы Жумаида ТОКУЕВА мектепке чейин билим алып, курдаштары менен эне тилинде гана эмес, орус тилинде да эркин сүйлөшүп калды. Күндүзгү борбор кызга эл алдында тартынбай сүйлөгөндү үйрөттү. Наристе ырдап, бийлеп, балдар спектаклинде роль аткарууну үйрөндү. Түрдүү сынактар, спектаклдер жана оюндар элдин алдына чыкканды гана эмес, ошону менен бирге эс-тутумду жакшыртып, дагы да тыкан, тил алчаак жана ыкыластуу болгонду үйрөттү. Бул болсо келечекте жакшы окуп, жөндөмдүүлүгүн мындан ары да өркүндөтүүгө жардамчы болот.

Ар бир ата-эне баласын күндүзгү борборго ар кандай себептер менен жиберген. Кимдир бирөө үй иштеринен алагды болбош үчүн, башкалары балдары башкалар менен тартынбай баарлашканды үйрөнсүн деп, кээ бири баласын мектепке даярдоо үчүн жиберген. Жумаиданын апасынын айтымында, ал кызын борборго жалпы өнүгүүсү жана орус тилин

үйрөнүүсү үчүн жиберген экен: “Кызым башкалар менен тартынбай баарлашканды, орус тилинде сүйлөп, жаза алганды үйрөнсүн деп жибердим. Биздин заманда бул өтө керек да. Мен өзүм деле орус тилин үйрөткөнгө аракет кылгам. Бирок педагог болбогондон кийин балдар менен туура иш алып барганды билбейт экенмин да. Азыр болсо кызым абдан өзгөрдү, активдүү болуп, дайыма эле ар кандай суроолорду берип, мен менен орус тилинде эркин сүйлөшүп калды. Үйдөн көбүрөөк орусча сүйлөшкөнгө аракет кылабыз. Мунун баары борбордун, ал жерде тарбияланган теңтуштардын жардамы менен болуп жатат. Окууну оюн катары кабыл алгандыктан жыйынтык да жакшы болду. Бул демилге мындан кийинки билим берүүсүн өнүктүрүүдө кызыма гана эмес, борборго барган башка балдарга да чоң пайда алып келет деп ойлойм. Башкысы – борбор дайыма иштеп турса эле болду”.

Күндүзгү борбор жаңы бала бакча болгон жок, кошумча иш орундарын түзгөн жок. Бирок ал мектепке чейинки билим берүүгө жете албай жүргөн балдар жана ата-энелер үчүн альтернативага, жардамчыга айланды.

Байланыш үчүн:

Каныш-Кыя АӨ: Жалал-Абад облусу, Чаткал району, Каныш-Кыя айылы, тел.: (03749) 60013, моб.: 0777 780007, 0779 459156, электрондук дарек: kanysh_kya@mail.ru, айыл өкмөттөн долбоордун координатору - ОСМОНОВА Жайнагуль.

“Курулуш АКӨБ” КБ: Жалал-Абад облусу, Чаткал району, Курулуш айылы, моб.:777 731192, электрондук дарек: saikal0814@yandex.ru, АБДЫЛ-ДАЕВА Сайкалбү.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 030 000 сомду түздү.

Каныш-Кыя АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1000000		30000	1030000

Кара-Көлдө адистикке ээ болуунун мыкты мүмкүнчүлүгү

**“Бөтөн балдар болбойт” Долбоору,
Тапшырыкчы: Жалал-Абад облусунун Кара-Көл шаары,
Аткаруучу: “Аймира” коомдук фонду,**

Кара-Көл 1962-жылы Орто Азиядагы ири Токтогул ГЭСин куруучуларынын поселогу катары түзүлгөн. 1977-жылы облуска баш ийген шаар статусу ыйгарылып, ага 23 592 жашоочусу бар эки айыл кошулган. Кара-Көл Бишкек – Ош жолунда жайгашкан. Тоо кыркаларынын артында Токтогул ГЭСинин плотинасы орун алган. Өз учурунда гидрокуруучулардын жана энергетиктердин бул шаары өлкөдөгү эң кооз жана өнүккөн деп эсептелчү. Союз кыйрап, ГЭС каскадынын курулуш иши дээрлик токтогондон кийин Кара-Көлдөгү ишканалардын жарымы жабылып, жарымы иш багытын өзгөрткөн. Жумуштун жоктугунан 1990-жылдары жашоочулар Кара-Көлдөн жапырт көчө баштаган. Ушул тапта бул жерде ийгиликтүү ишканалар деп электр энергиясын иштеп чыккан “ТГЭС каскадынын электрстанциялары” АК, “Камбар-Ата ГЭСи” АК жана гидроэлектр станцияларынын курулушуна адистешкен “Нарын ГЭСи” АК эсептелет.

Базар экономикасына өткөндөн баштап көпчүлүк үй-бүлөлөр мүмкүнчүлүгү чектелген балдарын адистештирилген окуу жайларда окутпай калган. Себеби алардын көпчүлүгү жабылып, ал эми борбордо жана облус борборлорунда жайгашкан жайлар чөнтөккө чак эмес болчу. Ошондуктан 20 жылдан ашык өзгөчө алыскы айылдарда жашаган калктын социалдык жактан аярлуу тобу жана майыптар кароосуз жана унутта калган. Бүгүнкү күндө Кара-Көлдө мүмкүнчүлүгү чектелүү 347 киши жашайт. Алардын 126сы балдар. Ал эми иштеп жаткан би-

лим берүүчү жана социалдык мекемелерде бул категорияга кирген балдарда кошумча билим алууга шарты жок.

Акыркы жылдары Кара-Көл шаары калыбына келе баштады. Мындан улам көптөгөн жаңы үй-бүлөлөр пайда болуп, жаштардын саны да көбөйдү. Буга жараша түрдүү билим берүү боюнча кызмат көрсөтүүлөргө да талап өстү. Албетте мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар жана жаштар үчүн шарт түзүү, алардын адаптациясы өңдүү маселелер да курч турду.

Бул маселени чечүү үчүн 2012-жылы шаар пилоттук муниципалитет болду. Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоорунун 1 000 000 сом өлчөмүндөгү финансылык жардамы жана Өнүктүрүү саясат институтунун техникалык колдоосу менен Кара-Көл шаарынын мэриясы тарыхта биринчи жолу муниципалдык социалдык тапшырыкты жайылта баштады. Үч жүздөн ашык шаар тургуну катышкан ЖМБА-иш-чараларын өткөрүү менен ЖӨБ органы жамааттын 7 артыкчылыктуу көйгөйүн аныктап алды. Ал эми шаардык жыйында көпчүлүктүн добушу менен алардын ичинен эң актуалдуусу тандалып алынды – “Ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдарга алардын дараметине жараша кошумча билим жана тарбия берүү үчүн шарттардын жоктугу”.

Бул маселени чечүү үчүн аткаруучуну тандап алыш керек эле. Буга байланыштуу мэрия

КЭУ арасында конкурс өткөрүп, анда “Бөтөн балдар болбойт” долбоорун сунуштаган “Аймира” коомдук фонду жеңүүчү аталды. Анын максаты мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар үчүн реабилитациялык борборду түзүү болчу.

Борбордун негизги тапшырмасы – оорулуу балдардын мүмкүнчүлүктөрүн өнүктүрүү, көндүмдөргө үйрөтүү аркылуу ден соолугун колдоо системасы үчүн кадимки чөйрөнү түзүү. “Аймира” коомдук фонду борбордун ишин уюштуруу жана иштетүү жаатында чоң иштерди аткарды – имаратка капиталдык ремонт жасап, атайын кызматкерлерди (юрист жана психолог) ишке алуу, колдоого муктаж балдарды аныктап (мындайлардын саны 128 болду), реабилитация (билим берүү) программасын иштеп чыгып, психологиялык жана юридикалык кызмат көрсөтүүлөрдөн баштап, долбоордун туруктуулугу жана мониторинг тобунун иши маселелери боюнча тегерек стол өткөрдү.

Натыйжада 2015-жылдын 22-майында Кара-Көлдөгү мектеп-лицейинин базасында мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар үчүн реабилитациялык борбор ачылып, анда бүткүл региондон келген балдар кесиптик-техникалык билим алышууда. Белгилей кетсек, бул жерде ширеткичтерди, монтажчыларды, маляр-шыбакчыларды, ашпозчу-кондитерлерди, тигүүчүлөрдү, чач тарачтарды даярдашууда. Учур талабына ылайык дал ушундай билим берүүчү чөйрө керек болуп турган.

Себеби, биринчиден, зарыл техника менен жабдууланган адистештирилген класстар түрүндө “пайдубал” бар. Экинчиден, бир имаратта курдаштары менен баарлашуу мүмкүнчүлүгү чектелүү балдарга социумга тез интеграцияланып, маанилүү байланыш түзүүгө жардам берет. Бул болсо кесиптик көндүмдөрдү өздөштүрүү үчүн да, ден соолук үчүн да зарыл фактор. Реабилитациялык борбор 13төн 18 жашка чейинки мүмкүнчүлүгү чектелүү 30 баланы кошумча билим менен камсыздай алды. Алар ашпозчу-кондитер (15 киши), чач тарач (7 киши), тигүүчү (8 киши) кесиптерин өздөштүрүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушту.

Борбордук ачылышына 100дөн ашык киши катышты. Алардын ичинде мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар, алардын ата-энелери, мектеп-лицейде билим алгандар, мамлекеттик органдардын өкүлдөрү, жергиликтүү кеңештин депутаттары, бизнес чөйрөнүн өкүлдөрү жана журналисттер болду. Баары борбордун иши менен таанышып, тигүүчүлөр ийримине баш багышты. Окуучу кыздар жаңы тигүүчү машинелерде кантип иштеп жатканын көрсөтүп, сайма сайганды көрсөтүп беришти. Чач тарач классында балдар чачты кантип жасалгалаганды үйрөнгөнүн көрсөтсө, айрым балдар чыныгы чеберчилигин далилдей алышты. Ал эми ашпозчу балдар атүгүл айрым кафелерди суктандыра турган кенен ашкана-

сында өздөрү жасаган даамдуу тамактары менен коноктордун курсагын тойгузушту. Мектеп-лицейде окуган дени сак балдар меймандостугун көрсөтүп, курдаштарын – мүмкүнчүлүгү чектелүү балдарды өз камкордугуна алып, окууда жардам берип, эч кимге таарынтпай турганын айтканы, өз алдынча болуп, акча таап баштаганда мындай балдарга сөзсүз жардам берери абдан кубандырды.

Бирок эң башкы жана толкундандырган учур – балдарга болгон камкордукка кубанган ата-энелердин жана ошол балдардын туугандарынын реакциясы болду. Алар балдары борбордун адистеринин жардамы менен өз алдынча болуп, келечекте өз бизнесин баштап, коомдун толук кандуу мүчөлөрү боло алышат деген үмүттөрүн жашыра алышкан жок.

Ошондой энелердин бири Куралжан УКУБАЕВА өз шаарында борбор ачылганын угары менен ал жакка кызы Нуркызды борбордогу адистештирилген окуу жайдан которгон. Эне кызы бул жерден эле зарыл болгон билимди алып, көндүмдөргө ээ болот деп кубанып, эми үй-бүлөнүн бюджетине да жеңилдик болорун кошумчалады: “Кызым сүйлөй албайт. Эне катары мен үчүн тигүүчүлүк

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 025 570 сомду түздү.

Кара-Көл шаары	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1011500	9570	4500	1025570

кесипти өздөштүрөрүн укканда кызымдын кубанганы өтө маанилүү. Ал сабактарды калтырбай, өз ишинин кесипкөйү болууну кыялданууда. Мен абдан бактылуумун жана биздин шаарда ушундай борборду уюштурууга жана ачууга жардам берген бардык кайдыгер эмес адамдарга ыраазычылыгымды билдирем”.

Куралжан Кара-Көл шаарында төрөлүп, ушул жерде өскөн. Жогорку окуу жайын бүтүрүп келип, көп жылдар бою №4 орто мектепте химия жана биология мугалими болуп иштеп келатат. Нуркыз кадимки, ден соолугу чың бала болчу. Бирок менингит оорусунан кийин тилден калган. Баланы канчалык даарылашпасын, бирок майнап чыккан эмес. Натыйжада Бишкек шаарындагы адистештирилген мектепке багыттама алышып, алты жашынан баштап 8-классты бүтүргөнгө чейин кыз ошол интернатта билим алган. Куралжан кызы Нуркыз дайыма тигүүчү болгусу келгенин айтты. Бирок Нуркыздын борбордогу окуусун улантуу үчүн үй-бүлөнүн финансы мүмкүнчүлүгү жок болчу. Анын үстүнө апасынын санаасы тынчыбай, кызы кантип жалгыз жашайт деп ойлоно берчү.

Кокустан социалдык педагог Токтокан Мажиевна аркылуу Кара-Көл шаарында реабилитациялык борбордо тигүүчү курсу ачылганын билип калып, Куралжан көпкө ойлонбостон кызын үй-бүлөсүнө жакын которуп, ушул жерде окутууну чечти. 2015-жылдын 11-майында Нуркыз алгачкы сабагына келди. Куралжан кызынын алгачкы ийгиликтерине кубанып, курска баргандан баштап

кызы көптү үйрөнгөнүн, үйгө келери менен убактысын текке кетирбестен ар кандай кийимдерди тигерин, сабакты такыр калтырбастыгын, күн сайын барарын жана мугалимин мактап келерин айтып берди. Нуркыз сүйлөбөгөндүктөн мугалими менен кат жүзүндө, болгондо да орус тилинде баарлашат. Анткени атайын мектепте сабактар расмий тилде гана жүрөт. Куралжан ал үчүн баласы жанында болгону өтө маанилүү экенин айтты. Борбордун ачылышына катышкандардын баарына ыраазычылыгын билдирип, аруу-тилегин да айта кетти: “Мектеп-лицейдин имаратында дагы көп бөлмөлөр бар экен. Бул жерде кызыма окшоп муктаж болгондорго тигүүчү цех ачып койсо, алар ушул жерде иштеп, акча таап, өз алдынча болуп, кичи мекенинде эле бактыларын табышмак”.

Аталган социалдык тапшырык ийгиликтүү болгонун далили катары 2015-жылдын 29-июлунда өткөн “Айланабызда бир дүйнө” акциясын атасак болот. Акция маалында Борборго барган мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын колунан жасалган товарлардын жармаңкеси өттү. Тигүүчүлөр өздөрү жасаган буюмдарды – шейшептерди, косметика салчу баштыктарды, телефон үчүн баштыкчаларды, ашканага керек буюмдарды, отургучтар үчүн каптамаларды көрсөтүштү. Бул буюмдар өтө тыкан, мыкты жана кооз жасалгандыктан баарын таң калтырды. Жармаңкедеги бардык буюмдар сатылып кетти. Алганга жетишпей калгандар болсо заказ беришти. Жаш ашпозчулар кулинардык шедеврлерин көрсөтө алышты – май тоочтор, куймактар, нандын түрлөрү ошол замат сатылып, шаардагы айрым соода түйүндөрү балдар менен кызматташууга даярдыгын билдиришти. Кесипкөй аспаптары бар чач тарачтар болсо бардык каалоочуларга кызмат көрсөтүштү. Алардын биринчи кардары шаардын мэри болду.

Аталган акция калкка Борбордо билим алган балдар эмнеге үйрөнгөнүн айтып берүү жана көрсөтүү, ошондой эле мүмкүнчүлүгү чектелүү балдарга кийинки иш жолунда кардар табуу, өз алдынча болуу мүмкүнчүлүгүн берүү максатын көздөдү. Бул акция Борбордун иши жемиштүү жана натыйжалуу болгонун көрсөттү. Эң негизгиси балдар коомго керек болгонун, ал эми коом аларга муктаж экенин сезе алышты.

Байланыш үчүн:

Кара-Көл шаары: Жалал-Абад облусу, Ленин көчөсү, 1, тел.: 03647 51731, 51803, факс: 52431, моб.: 0771 836 863, электрондук дарек: adm.karakul@mail.ru, мэриядан координатор-ӨМҮРЖАНОВА Кызжибек.

“Аймира” КФ: Жалал-Абад ш., Токтогул көч., 46/ 11-батыр, моб.: 0772 663122, 0772199591, электрондук дарек: Pf-aymira@mail.ru, omurzhanova79@mail.ru, МАШАЕВА Анаркүл, ЖОЛЮЕВА Нургуль.

Каргалыктык Фатиманын сыйкырдуу жылмайышы

“Күндүзгү реабилитациялык борборду ачуу менен ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын адаптациясы жана реабилитациясы” Долбоору.

Тапшырыкчы: Жалал-Абад облусунун Тогуз-Торо районундагы Каргалык айылдык аймагы.

Аткаруучу: “Ар бир балага үй-бүлө” коомдук фонду.

Бул окуя Тогуз-Торо районунун Казарман айылында төрөлгөн беш жаштагы Фатима ЖОЛДОШ-БЕКОВА тууралуу. ДЦП менен ооруган наристе эч качан бала бакчага барган эмес жана дайыма үйдө отурчу. “Күндүзгү реабилитациялык борборду ачуу менен ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын адаптациясы жана реабилитациясы” Долбоорунун жардамы менен Фатимада өз жашоосун өзгөртүүгө үмүт пайда болду. Аталган долбоорду муниципалдык социалдык тапшырык аркылуу Тогуз-Торо айылдык аймагы демилгелеп чыккан. Конкурс тандап алуунун жыйынтыгында анын аткаруучусу болуп “Ар бир балага үй-бүлө” коомдук фонду тандалып алынган. Долбоор Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоорунун 1 000 000 сом өлчөмүндөгү финансылык жардамы менен жана Өнүктүрүү саясат институтунун техникалык

колдоосу алдында ишке ашты. Долбоор ЖМБА-ишчараларын өткөрүүдөн башталып, ага жергиликтүү жамааттан 160тан ашык киши катышты. Натыйжада бардык айылдык аймак үчүн мүнөздүү болгон сегиз артыкчылыктуу көйгөй аныкталды. Андан кийин элдик жыйында көпчүлүк добуш менен бир көйгөй тандалып алынды – “Мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын адаптациясы жана реабилитациясы үчүн шарттардын жоктугу”.

Фатимага окшогон балдар мектепке кеч барышат жана көрүүгө, угууга, булчуң-сөөк деформациясына байланышкан оорулары тынчын алып турат. Алар калыбына келтирүүчү дарылоо курстарын калтырбаш керек. Көптөргө ортопедикалык операциялар зарыл. Фатима төрөлгөндөн кийин ага дарыгерлер ДЦП деген диагноз койгон. Кыздын ата-энеси үчүн бул өкүм катары жаңырды. Фатиманын үй-бүлөсү Жалал-Абад облусунун алыскы районунда жашайт

жана реабилитациялоо курстарына баруу үчүн борборго тез-тез каттай алышпайт. Ал эми аймакта эзелти мындай борборлор болгон эмес. Фатимадан тышкары бул жерде 2000 бала жашайт, алардын 80ден ашыгы ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү болуп табылган. Бул өтө чоң көрсөткүч. Ошондуктан Каргалык айылдык аймагынын жашоочулары жергиликтүү артыкчылыктуу көйгөйлөрдү изилдегенде, ушул тапта мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын адаптациясы жана реабилитациясы үчүн шарттардын жоктугу эң актуалдуу маселе экенин аныкташкан.

“Ар бир балага үй-бүлө” коомдук фондунун кызматкерлери социалдык департаменттин адистери менен биргеликте ушундай балдар тарбияланган үй-бүлөлөргө барып, бул категорияга кирген балдарга карата сабырдуу мамилени калыптандыруу үчүн жергиликтүү калк арасында түшүндүрүү жана маалымат берүү иштерин жүргүзүшкөн. Тиешелүү окуудан өткөндөн кийин педагогдордун, ата-энелердин, тарбиячылардын, ыктыярчылардын, жигердүү жергиликтүү тургундардын ичинен 27 киши мүмкүнчүлүгү чектелүү балдарга кам көрүү көндүмдөрүнө ээ болушту. Каргалык АА күндүзгү реабилитациялык борбордун (КРБ) ачылышы үчүн 11 айга Казарман айылындагы имаратты ижарага берди, атайын эмеректер жана зарыл болгон материалдар сатып алынды.

Июнда КРБ өз ишин баштаганда эле Фатиманы апасы ээрчитип келди. Ал өз алдынча баса алчу эмес, бирөөгө таянып басчу, үндөрдү жакшы чыгара алчу эмес. Борбордун кызматкерлери баланын психологиясын текшерип, анын өнүгүүсү үчүн жеке план иштеп чыгышты. Сүйлөө, көңүл буруу, иш жөндөмдүүлүк өзгөчөлүктөрүн такай изилдеп отуруп, дайыма коррекциялык-өнүктүрүүчү иштерди жасап, педагогдор алгачкы жыйынтыкты көрсөтө алышты – кыздын жалпы моторикасы, маалыматты кабылдоосу жакшырып, эмоционалдык абалы да өзгөрдү, муундарды жана сөздөрдү байланыштыра баштады. Кыздын апасы Анаркүл ЖУСУБАЛИЕВА үмүтүн үзбөйт жана борбордун педагогдору менен үзгүлтүксүз сабактар, атайын гимнастика жана массаж баласына башкалар менен чогуу мектепке барууга жардам берет деп ишенет. “Фатима өз алдынча басканга аракет жасап калды, музыкага реакция кылат, жөнөкөй бий кыймылдарын аткарат. Биз борборго үзгүлтүксүз барып турабыз, үйдөн да көнүгүүлөрдү жасайбыз. Сабакта Фатима педагог айткандын баарын кылат. Мен баламдын эртең менен маанайы жакшы болгонун байкадым, ал борборго кубанып барат. Башында оор болгон, бирок тырышчаактык менен жакшы натыйжага жетебиз

деп ишенем”, - деп айтып берди Анаркүл. “Ар бир балага үй-бүлө” коомдук фондунан долбоордун координатору Масуда АНАРБАЕВА бул долбоор балдарга өтө зарыл жана пайдалуу болгонун белгилейт: “Тогуз-Торо районунда эч качан КРБ болгон эмес. Ошондуктан бул долбоор бардык жашоочулар үчүн өтө маанилүү болуп калды. Дээрлик бардыгы, өзгөчө ата-энелер анын ачылышына кубанышты. Бул жерде баарлашып, тажрыйба бөлүшүп, пайдалуу маалыматтарды бири-бирине жеткирип, жалпы көйгөйдү чогуу чечүү мүмкүнчүлүгү бар. Биздин практикада бул түштүк региондогу жетинчи борбор. Ошондуктан бул көйгөйдөн кабардарбыз жана аны түшүнөбүз. Менимче, муниципалитеттер КРБнын ишин улантуу үчүн мүмкүн болушунча көп аракет жумшаш керек. Анткени ал мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар үчүн өтө маанилүү”.

Долбоорду ишке ашырууга балдардын ата-энеси менен чогуу мындай балдардын тагдырына кайдыгер карабаган адамдардын да активдүү катышып жатканы өтө маанилүү. Мүмкүнчүлүгүнө жараша алар колдон келген жардамын берип жатышат. Мисалы, Казарман айылынын жашоочусу Алтынай ЖЕҢИШОВА 4000 сомго, ата-энелер 3000 сомго борбор үчүн атайын оюнчуктарды сатып алышкан. Ал эми ИМАНАЛЫ кызы ЭЛЛАДАНЫН апасы борборго ДЦП менен ооруган балдар үчүн 5 миң сомдук атайын отургучту сатып берген. Негизги чыгашалардан тышкары долбоордун алкагында “Ар бир балага үй-бүлө” КФ жалпы суммасы 20 775 сомго эмерек, тиричилик буюмдарын, оюнчуктарды сатып берген.

Бүгүнкү күндө “Зирек” КРБда 25 бала бар жана ар бири үчүн жеке өнүгүү планы иштелип чыккан. Каргалык ААнын жергиликтүү кеңеши долбоор жыйынтыкталгандан кийин эки айдын аралыгында борбордун алты кызматкерине маяна төлөп берүү тууралуу чечимди бекиткен. Ушул эле маселе 2016-жылга бюджет долбоорунда каралмакчы. Анда борбордун кызматкерлеринин маянасы тууралуу өзүнчө берене киргизилет. Эгерде бул ишке ашып калса, анда долбоордун туруктуулугу да камсыздалат, ошондой эле Каргалык айылдык аймагында гана эмес, жалпысынан Тогуз-Торо району боюнча да ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдар үчүн КРБ узак мөөнөткө иштеп калмак.

Байланыш үчүн:

Каргалык АӨ: Жалал-Абад облусу, Тогуз-Торо району, Казарман айылы, Акимбаев көч., 110, тел.: (03738) 50250, (0777) 158438, электрондук дарек: doolotov70@mail.ru, айыл өкмөттөн долбоордун координатору - ЧОКОНБАЕВА Майрамбү.

“Ар бир балага үй-бүлө” КФ: Ош ш., Масалиев ат. конуш, 94/25, тел.: (03222) 56590, 0772 206 537, 0558 447 343, электрондук дарек: masuda.anarbaeva@mail.ru, family-to-everychild@list.ru, ЭШМУРАТОВА Зайнап, АНАРБАЕВА Масуда.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 млн. 124 775 сомду түздү.

Каргалык АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1090000	2000	32775	1124775

Катрандагы биринчи класстын окуучулары “бешке” гана окуй турган болду

Долбоор: “Балдардын билим берүүсүнө инвестициялар”.

Тапшырыкчы: Катран айылдык аймагы, Лейлек району, Баткен облусу.

Аткаруучу: «Инсан-Лейлек» коомдук фонду.

Мектепке чейинки курак – бул ар бир баланын өнүгүүсүндөгү өтө маанилүү учур. Бул маалда башка балдар жана улуулар менен байланыш түзүү көндүмдөрү өнүгөт. Ошондой эле кубануу, кейүү, жаңы жана кызыктуу нерселерди таанып-билүү жөндөмдүүлүгү пайда болот. Бала жетилген сайын анын эмоционалдык дүйнөсү да кеңейип, байый баштайт. Бала бакча – бул социумдагы жашоонун алгачкы көндүмдөрү кабыл алынган жер: баарлашуу, билим алуу, тарбия.

СЕЙДАХМАТОВдордун үй-бүлөсүндө сегиз, беш жана үч жаштагы үч бала бар. Финансылык жана турмуш кыйынчылыктарына карабастан ата-эне дайыма үйдө шарт түзүп, балдарын жакшы тамактандырып, кийинтүү үчүн тынбай иштеп келет. Бирок акча такыр эле жетишсиз болуп калганда балдардын атасы Орусияга иштеп келүүнү чечет. Ал Москванын жанындагы айылдардын биринде ишке кирет. Анткен менен акыркы айларда үй-бүлөсүнө акча жиберүү мүмкүнчүлүгү болбой калды. Күйөөсүнөн жардам күтө берип чарчаган Бүүсайра эки баласы менен айылдыктардын малын багууну чечти. Орусияга кеткенден кийин бир жылдан кийин гана атасы акча жибере алды. Ал маалда улуу баласы мектепке барып калган. Бирок мугалимдер бала тамгаларды, жазганды, санаганды да билбей турганын айтышат. Ал эми үй-бүлөнүн эң кичүүсү,

үч жаштагы Мухамадали ойноок жана активдүү бала. Бүүсайра Мухамадалини да улуу баласынын тагдыры күтүп турганын түшүндү – атасы жанында жок, өзү болсо кечке үй иштери менен алек, бала менен эч ким алектенбейт. Ушундан улам Бүүсайра Мухамадалини бала бакчага орноштурууну чечти.

Катран айылдык аймагы – эң алыскы муниципалитеттердин бири. Катран айылында болгону бир бала бакча бар. Аймакта мектепке чейинки курактагы миңден ашык бала жашаганына карабастан бала бакчага 132 бала гана барат. Жыл сайын эки жүздөй

бала мектепке эч даярдыксыз келет. Дал ушул көйгөй аймактагы коомдук угууда эң маанилүү жана биринчи кезекте чечилүүгө тийиш катары аныкталды. Ал эми коомдук угууну Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоорунун финансылык колдоосу алдында Өнүктүрүү саясат институту уюштурган. Аталган долбоор муниципалдык социалдык тапшырыкты жайылтуу аркылуу артыкчылыктуу социалдык көйгөйдү чечүүнү караштырат. Бирок адегенде 333 киши катышкан ЖМБА-сессиясынын жардамы менен аймактын эң көйгөйлүү беш маселеси аныкталды. Андан кийин элдик жыйында көпчүлүктүн добушу менен мектепке чейинки курактагы балдардын билим деңгээлин жогорулатуу темасы артыкчылыктуу болуп тандалды. Аймактын калкы бир добуш менен бардыгы үчүн маанилүү жана актуалдуу болгон тапшырманы кандай гана болбосун чечиш керек деген пикирге келди. Муниципалдык социалдык тапшырыктын аткаруучусу болуп, конкурстун негизинде “Инсан-Лейлек” коомдук фонду тандалып алынды. Аталган фонд “Балдардын билим берүүсүнө инвестициялар” долбоорун сунуштаган. Аталган долбоор агартуучу, чыгармачыл жана оюн кызыгуусун өнүктүрүп, ата-энелер жана педагогдор менен баарлашуу көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн шарт түзүү жолу менен балдарды мектепке даярдоону уюштуруу боюнча кызмат көрсөтүүгө багытталган.

Бүүсайра айылда көпчүлүк үй-бүлөлөрдө балдарын мектепке даярдоо мүмкүнчүлүгү пайда болгонун угар замат биринчи болуп келип, Музамадалини жаздырып кеткен. “Инсан-Лейлек” коомдук фондунун кызматкерлери бала бакчанын тарбиячылары менен биргеликте үймө-үй кыдырып, ата-энелер менен сүйлөшүп, мектепке чейинки билим берүүгө муктаж болгон 180 баланын тизмесин түзүп чыгышкан. Ошентип 2ден 6 жашка чейинки 75 бала үчүн “Алтын-Бешик” деп аталган бала бакча ушул жылдын 8-майында ачылды.

ЖӨБ органдарынын, айыл тургундарынын, бала

бакча жамаатынын биргелешкен аракеттери жана албетте Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоорунун миллион сом түрүндө салымы менен аймак үчүн көпкө күтүлгөн, өтө маанилүү мектепке чейинки билим берүү мекемеси ачылды. Бул көйгөйлүү маселени биргелешип чечкен аймак тургундары бул жалпы жеңиш болгонун, ага эч ким кайдыгер карабаганын белгилешти.

Бала бакчанын жаңы имараты эмерек, шаймандар, акыл жөндөмүн өстүрчү оюндар менен жабдылды. Педагог тарбиячылар окуудан өттү. Алар үчүн Исфана шаарындагы жана Кара-Булак айылындагы ийгиликтүү бала бакчаларга тажрыйба алмашуу сапарлары уюштурулду. Бул бала бакчалар билим берүүнүн инновациялык усулдары менен иштейт. Жаңы бала бакчадан балдардын өнүгүүсү, аларды мектепке даярдоо үчүн абдан жакшы шарттар түзүлгөн. Мындан тышкары агартуучу жана чыгармачыл кызыгууну өнүктүрүү үчүн интерактивдүү усулдарды колдонуу менен түрдүү сынактар жана оюндар өткөрүлүп турат.

Мухамадалинин энеси Бүүсайра СЫДЫКОВА буларды айтты: “Мен кичүү балам үчүн тынчсызданып жүргөм. Ал мектепке эч даярдыксыз барып, башкалардан артта калып, эң негизгиси үй-бүлөсүнүн колу жука болгону үчүн өзүн ыңгайсыз сезеби деп коркком. Эми болсо Мухамадали окуганды билет, санганды үйрөндү, айлана-чөйрөнү тааный баштады, Кыргызстанда да болбогон экзотикалык жаныбарлардын аталышын билет, түстөрдү айырмалап калды, сүрөт тартат жана ырдайт. Бир жолу үйгө келип, атасына кат жазарын айтып, “ата, тезирээк кайтып келчи” деп биринчи сөздөрүн жазды”.

Аймакта мектепке чейинки билим берүүнү колдоо – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен КЭУнун кызматташтыгынын алкагында социалдык муниципалдык тапшырыкты ишке ашыруунун ийгиликтүү мисалдарынын бири. “Биздин ЖӨБдо мектепке чейинки билим берүүгө тартылган балдардын саны өтө төмөн болчу. Ошондуктан балдар мектепке эч даярдыксыз келчү. Бала бакча ишке киргенден баштап, балдардын мектепке даярдык деңгээли өстү, бул болсо биздин ЖӨБдо балдар “бешке” гана окуй турганын билдирет”, - деген ишенимде турат Катран айылдык аймагынын башчысы Абдыкасыт ИСАЕВ.

Байланыш үчүн:

Катран АӨ: Баткен облусу, Лейлек району, Катран айылы, тел.: 03656 60142, моб.: 0779 326 369, 0773 515 900, электрондук дарек: katran_su@mail.ru. Айыл өкмөтүнөн долбоордун координатору – БАПОВ Сейдакмат.

“Инсан-Лейлек” КФ: Исфана ш. (Баткен облусу), Стадионная көч., 1, тел.: 03656 50104, моб.: 0773 427 932, 0770 691 184, электрондук дарек: insan_leilek@ Rambler.ru, СЕЙДАЛИЕВ Сагынбек, Гульнара ДЕРБИШЕВА.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 2 407 000 сомду түздү.

Катран АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	2115000	250000	42000	2407000

Көк-Ой айылындагы мектепте Самудин эң активдүү

Долбоор: “Мектепке барбаган балдар үчүн мектепке чейинки даярдыкты уюштуруу”.

Тапшырыкчы: Көк-Ой АА, Талас району, Талас облусу.

Аткаруучу: “Айкөл” жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” коомдук бирикмеси.

Көк-Ой айылы Талас районунда жайгашкан. Айыл борбордон 300 км, облус борборунан 11 км аралыкта орун алган. Бул жерде 5 810 киши жашайт, алардын ичинен жети жашка чейинки балдардын саны – 1117. СССР урагандан кийин базар экономикасына өткөн мезгилде билим берүү системасы мектепке чейинки билим берүүдөн баштап бардык этаптарында бир заматта кыйрай баштады. Ошону менен бирге социалдык коргоо деңгээли да кескин төмөндөп кетти. Натыйжада социалдык жактан аярлуу жана аз камсыздалган үй-бүлөлөрдө өскөн балдар мектепке чейинки билим берүүдөн куру калды. Ал эми мектепке чейинки билим берүү – жалпы билим берүүнүн баштапкы деңгээли болуп эсептелет эмеспи, ошол маалда инсан катары калыптануусунун негиздери түптөлөт. Мына ошондуктан өз балдарынын келечегинин камын көрүп, Көк-Ой айылдык аймагынын жашоочулары социалдык жактан аярлуу үй-бүлөдө өскөн балдардын мектепке чейинки даярдыгы маселесин артыкчылыктуу көйгөй катары аныктап алышты.

2013-жылы Көк-Ой АА “Жергиликтүү жамаатардын артыкчылыктуу маселелерин чечүүдө КЭУ менен ЖӨБдүн өнөктөштүгү” долбоорунун пилоттук муниципалитети болуп калды. Долбоорду Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун

(GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоору 1 млн. сом көлөмүндө каржылайт жана Өнүктүрүү саясат институту ишке ашырат.

Негизги көйгөйдү аныктап алуу үчүн долбоордун алкагында 276 киши, анын ичинде 168 аял катышкан ЖМБА-иш-чаралары өткөрүлдү. Элдик жыйында аныкталган маанилүү беш көйгөйдүн ичинен “Мектепке барбаган балдар үчүн мектепке чейинки даярдыкты уюштуруу” долбоору көпчүлүктүн добушу менен тандалып алынды. Тендер аркылуу социалдык тапшырыкты аткаруу милдети “Айкөл” жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” коомдук бирикмесине жүктөлдү. Аталган бирикме 2015-жылдын январынан сентябрь айына чейин “Биз мектепке даярбыз” долбоорун ишке ашырды. Ал социалдык жактан аярлуу үй-бүлөдө өскөн балдардын мектепке даярдыгын уюштуруу максатын көздөдү.

Белгилүү болгондой, бала бакчага барбаган балдар социалдык жактан ийкеми жок болуп калат, окууда кыйналышат, мындан улам курдаштарынан жетилүү жагынан артта калат. Алты жаштагы Самудин КУБАНЫЧБЕКОВ да ошондой балдардын бири болчу. Анын тагдыры ар кандай себептер менен ата-энесиз калган башка балдардын тагдырына окшош эле. Үч жашында бала таенесинин колунда калган, анткени анын ата-энеси ажырашып кет-

кен. Самудин 5 жашка чыкканда апасы экинчи жолу турмушка чыгып, бала жергиликтүү бейтапканада пол жууп иштеген таенесинин колуна кайтып келген. Кемпир балага мээримин төгүп, жалгыздыкты сезбесин деп болгон күч-аракетин жумшады. Бирок небересин бала бакчага берүү мүмкүнчүлүгү болбогондуктан бала түнт, эч ким менен сүйлөшпөгөн,

өзүн эч кимге керексиздей сезип чоңойду.

Самудиндин жана таенесинин багына жараша, аталган долбоордун алкагында балдарды мектепке толугу менен даярдоо үчүн шарт түзүү максатында “Асель” бала бакчасынын базасында 28 орундуу мектепке чейинки билим берүү боюнча кошумча группа ачылды. Группага балдарды айылдагы аз камсыздалган үй-бүлөлөрдөн тандап алышты. Алар үчүн атайын балдар аянтчасын курушту, сабак өтүү үчүн эмеректердин толук комплектин – 30 парта жана 30 отургуч сатып алышты. Мында тышкары бул жерде компьютер, МФУ, фотоаппарат, телевизор пайда болду. Эң негизгиси “Асель” балдар бакчасынын китеп фондуна бир топ адабий китептерди сатып алышты.

Мектепке даярдоо программасы боюнча окуунун биринчи аптасында педагогдор мурда бала бакчага барбаган наристелер группанда, коомдук жайларда өзүн алып жүрүү эрежелерин билбегенин, мындай балдарга жамаатта өзүн алып жүрүү кыйын болгонун, алар курдаштары менен да, улуулар менен да сүйлөшө албаганын белгилешти. Балдар менен иштөөдө жеке жана жамааттык формалардын айкалышуусу зарыл болгон социалдык көндүмдөрдү калыптандыруу, алардын көңүлүн бурдуруу, сүйлөө жөндөмдүүлүгүн өркүндөтүү мүмкүнчүлүгүн берди. Ата-энелер менен иш алып баруу да ийгиликти камсыздай алды. Себеби бала окуу процессинде үйрөнгөн көндүмдөрдү жана билимди үй-бүлөдө бекемдейт. Бул үчүн түрдүү иш-чаралар өткөрүлдү. Алар: “Бала-ата-эне-педагог”, “Менин апам эң мыкты”, “Мен жакшы көргөн жомок”, “Ынтымактуу үй-бүлө”, “Менин Мекеним”, “Алло, биз таланттарды издейбиз”. Самудиндин таенеси башкалардай эле бул иш-чараларга жигердүү катышты.

Самудин бала бакчага келгенден тарта баш-

ка көптөгөн балдардай эле абдан өзгөрдү. Атүгүл программанын эң жигердүү катышуучусуна айланды. Ал кыргыз алфавитинин бардык тамгаларын жаттап чыкты. Эми болсо муундап окуганды, онго чейин санаганды, окуганын кайра айтып бергенди үйрөнүп, тема боюнча суроо берип, кайра аларга жооп бергенди өздөштүрдү. Ал чыгармачыл жана спорттук иш-чараларга жигердүү катышып, предметтерди жана геометрикалык фигураларды айырмалап, классификациялаганды үйрөндү, жомоктогу каармандарды туураганды, алар тууралуу көркөм айтып бергенди жакшы көрөт жана дайыма биринчи болууга аракет жасайт. Бул жылы ал Момункулов атындагы мектептин биринчи классына барды жана мугалимдердин баары анын тыңдыгын, активдүүлүгүн, окууга даярдыгын белгилешти.

Балдарды мектепке даярдоо программасынын окутуучусу, группанын тарбиячысы Үмүт ИСМАНОВА буларды айтты: “Алгач ал тартынчаак жана уялчаак болчу. Азыр болсо аны токтотууга мүмкүн эмес. Ал ырдайм жана бийлейм деп эле турат. Биз анын талантын ача алганыбызга сыймыктанабыз. Бул биз үчүн тарбиячы катары эң чоң жетишкендик. Бул долбоор баарыбыз үчүн өтө керек болчу, ал өз убагында ишке ашты. Биз алдыга койгон максатыбызга жеттик жана аз камсыздалган үй-бүлөдө өскөн балдарга жардам бердик. Биз баарыбыз – балдар, тарбиячылар, ата-энелер – китеп фондун эркин колдонуп жатабыз. Китептерге долбоордун жардамы менен жеттик. Башка бала бакчаларда жана мектептерде ата-энелер балдарына китепти өздөрү сатып беришет”.

Самудиндин таенеси Гүлнара КУБАНЫЧБЕКОВА буларды айтып берди: “Неберем жакшы жагына өзгөргөнүнө жетине албай турам. Бир жолу дүкөнгө киргенбиз. Ал болсо жарнамаларды, товарлардагы жазууларды үнүн чыгарып окуй баштады. Эми кайда гана барбайлы, ал эч уялбастан эле үнүн чыгарып окуй кетет. Бул мен үчүн акыркы убактардагы эң кубанычтуу окуяга айланды. Ал мамилечил жана маңдайы жарык балага айланды. Мектепке барганды жакшы көрөт, үй тапшырмаларын өз алдынча аткарат. Бул мектепке чейинки окууну уюштургандардын баарына ыраазычылыгымды билдирем. Неберем жакшы, тарбиялуу, акылдуу жана бактылуу адам болот деп ишенем”.

Байланыш үчүн:

Көк-Ой АӨ: Талас району, Талас облусу, Көк-Ой айылы, Манас көч., 92, тел.: 03422 58394. моб.: 0772 616398, 0778866394, АӨдөн долбоордун координатору – АШИРАЛИЕВ Кенжебек.

“Айкөл” жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору”
КБ: Талас ш., тел.: 03422 55588, 53967, моб.: 0557-665 222, электрондук дарек: cidcaikol@gmail.com, ТЕМИРБЕКОВА Гульмира, Аймира ДЖУМАШЕВА.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 012 400 сомду түздү.

Көк-Ой АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1000000	9000	3400	1012400

Өмүралиев аймагынын келечегине жол ачкан курстар

Долбоор: “Аталардын мурасы”.

Тапшырыкчы: Талас облусунун Талас районундагы Өмүралиев айылдык аймагы.

Аткаруучу: “Айкөл” жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” КБ “ТОСМ” КБ менен консорциумда.

Өмүралиев айылдык аймагы Бишкектен 270 километр, облус борборунан 35 км аралыкта жайгашкан. Анын курамына Манас жана Чатбазар айылдары кирет. Бул эки айылдын аймагында 5 280 киши жашайт. Калктын дээрлик 30% 14төн 28 жашка чейинки жаштар. Акыркы 20 жыл ичинде бул жерде социалдык-экономикалык деңгээл бир кыйла түшүп кеткен. Маданият өнүкпөй, элеттик клубдар жабылып, музыкалык мектептер ишин токтотуп, көптөгөн улуттук каада-салттар унутта калып бараткан. Ал эми замандын талабы болгон компьютер азырынча көптөргө жете элек.

2013-жылы Өмүралиев айылдык аймагы “Жергиликтүү жамааттын артыкчылыктануу көйгөйлөрүн чечүүдө КЭУ менен ЖӨБдүн өнөктөштүгү” долбоорунун пилоттук муниципалитети болуп калган. Долбоорду Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоору миллион сом өлчөмүндө каржылайт жана Өнүктүрүү саясат институту ишке ашырат. Ошентип муниципалдык социалдык тапшырыкты жайылтуу башталды.

Жергиликтүү жамааттын пикирин эске алуу максатында аймактын артыкчылыктануу көйгөйлөрүн аныктоо боюнча иш-чаралар өткөрүлдү. ЖМБА-сессияларына 200дөн ашык киши катышты. Натый-

жада 5 негизги көйгөй аныкталып, элдик жыйында добуш берүү жолу менен алардын ичинен “Кыргыз маданиятын өнүктүрүү жана жайылтуу үчүн айылдагы Маданият үйүнүн мүмкүнчүлүктөрүн жогорулатуу” долбоору тандалып алынды.

Кийинки кадам бул социалдык тапшырыкты ишке ашырууга жөндөмдүү КЭУну тандап алуу болду. Муниципалитет КЭУлар арасында конкурс өткөрүп, “Айкөл” жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” коомдук бирикмеси “ТОСМ” КБ менен консорциумда жеңүүчү деп табылды. Алар “Аталардын мурасы” долбоорун сунуштаган. Долбоор салттуу билимдерди, маданиятты жана кыргыздардын тарыхын чогултуу, сактоо жана жайылтуу максатын көздөйт. 2015-жылдын январь айында “Айкөл” ЖДӨБКБ менен “ТОСМ” КБ Өмүралиев ААда социалдык тапшырыкты ишке ашырууга киришкен. Муниципалитет биринчи кезекте Маданият үйүнүн имаратында жай бөлүп берип, компьютердик класс (48 м²) менен холлду (25м²) толугу менен оңдоп-түзөп, 10 пластик терезе, жаңы плафондор, “жылуу пол” сатып алынып, электр түйүндөрү жаңыртылды. Жай 100% жабдылды: компьютердин 4 комплекти, МФУ, түстүү принтер, фотоаппарат, 5 комуз, зарыл болгон эмеректер сатып алынды.

Өмүралиев ААда социалдык тапшырыкты жайылтуунун алкагында маанилүү компоненттердин бири эки окуу курсун уюштуруу жана өткөрүү болуп калды. Алар: комуз черткенди жана компьютерде иштегенди үйрөтүү. Бул курстар көптөгөн жергиликтүү балдар үчүн жаңы маданий агым гана эмес, ошону менен бирге келечектеги өнүгүүсү үчүн негиз болуп калды. Комуз черткенди үйрөнүүгө 14 жаштан жогору 25 бала жазылды. Ушул тапта бул балдар кыргыз композиторлорунун 8 күүсүн черткенди үйрөнүштү – “Карагат”, “Кербез”, “Чоңкербез”. Окуучулардын ата-энелери кубанычын жашыра албай, чыныгы артисттерге окшоп эл алдында комуз черткен балдарына сыймыктанып турган чагы. Окуучу кыздын энеси буларды айтты: “Кызым көптөн бери комуз черткенди үйрөнгүсү келип жүргөн. Бирок Таласка барып-келүү оңой эмес. Курс ачылганын угар замат жазылдык. Көздөрү жайнап турганын көрүп ошол замат комуз сатып бердик. Эми болсо ийгиликтерине жетине албай турабыз”.

Компьютердик сабаттуулук боюнча курска да 14 жаштан жогорку 25 бала келди. Алардын арасында Талас районундагы Манас айылынын Борошев атындагы мектебинин 10-классынын окуучусу Гүлзар ЖАКЫПБЕКОВА да бар. Гүлзардын оң колу бала чагынан бери ооруйт – манжасы көп жакшы кыймылдабай, компьютерде иштей албай жүргөн. Курстун башында түнт тартып, дээрлик эч ким менен сүйлөшчү эмес. Апасынын айтымында, Гүлзар компьютердик курска баргандан тарта ачык, айрым болуп, колунан тартынбай калды. Гүлзар MovieMaker, ProShowProducer жана PowerPoint программаларында, Word жана «Блокнот» тексттик редакторлор менен иштегенди үйрөндү.

“Чоң апамдын ийиги” деп аталган иш-чара малайында Гүлзар катышуучуларга жана конокторго үйрөнгөндөрүн иш жүзүндө көрсөтүп, өзүнүн уруу-тукуму, боз үйдүн философиясы жана аны жасоо чеберчилиги тууралуу сүрөт-баян даярдады. Курстун мугалими Талантбек кызы Айзада Гүлзардын жетишкендиктерин жогору баалады: “Гүлзар кадимки үй-бүлөдөн, ата-энеси пенсионер. Оорулуу колунан улам группадан эч ким менен сүйлөшпөй, өзү эле отурчу. Бара-бара курска келе баштагандан тартып, долбоорду ишке ашырууга тартылып, талаа иш-чараларын тасмага тартуу, даярдоо процессине жигердүү катышып калды. Гүлзар мурдагыдай түнт болбой, курбу күттү. Азыр болсо курстун эң жигердүү катышуучуларынын бири”.

Гүлзар бул долбоор ал кандай болсо, ошон үчүн сыйлаган жакшы досторду табууга жардам бергенин айтты. Эми ал компьютерди жакшы өздөштүрүп, өз күчүнө болгон ишеним пайда болду. Бул долбоор Гүлзарды кийинки иш-аракеттерге түрттү – Гүлзар Тынчтык корпусунун ыктыярчылары айылда уюштурган англис тили курсуна жазылды. Гүлзардын энеси Атыр КУДАЙБЕРГЕНОВА долбоордун талаада уюштурган бардык иш-чараларынын жигердүү катышуучусу жана бүгүнкү күндө Борборду колдоо боюнча жумушчу комиссиянын төрайымы болуп иштейт. “Мен өз кызымды тааныбай калдым. Мурда санаалаштары менен баарлашуу жетпей жүрсө, азыр алар бир ишти жасашат, чогуу окушат жана дос болуп жүрүшөт. Мен үчүн кызымдын бактысы – эң негизгиси. Ал көптү үйрөнүп, жашоодо өз жолун тапса экен дейм. Бул курстар анын кийинки өнүгүүсү үчүн чыныгы пайдубал болуп берет деп ишенем”.

Азыр комуз черткенди жана компьютерди үйрөткөн курстар өтчү жай Жаштардын ресурстук борбору (ЖРБ) болуп кайра түзүлдү. Учурда ЖРБны республикалык жаштар борборлорунун түйүнүнө кошуу үчүн КР Эмгек, миграция жана жаштар министрлигине (КР ЭМЖМ) документтер даярдалып жатат. Эгерде кошулуп калса, анда борбордун иши андан ары улана бермекчи. Мындан тышкары “Айкөл” ЖДӨБ КБ менен КР ЭМЖМ ортосунда бул долбоорду дагы үч айга узартуу жана кошумча эки компьютердик жабдуу алуу тууралуу келишимге кол коюуга даярдыктар көрүлүп жатат.

Байланыш үчүн:

Өмүралиев АӨ: Талас району, Талас облусу, Манас айылы, С.Кутманалиев көч., 96, моб.: 0770 462777,0778 868 961, электрондук дарек: t.r.uOmuraliev@mail.ru, айыл өкмөттөн долбоордун координатору – ИМАНАЛИЕВ Тимур.

“Айкөл” жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” КБ: Талас шаары, тел.: (03422) 55588, 53967, моб.: 0557 665222, электрондук дарек: cidcaikol@gmail.com, ТЕМИРБЕКОВА Гүлмира, Аймира ДЖУМАШЕВА.

Журнал басылмага даярдалып жатканда...

2015-жылдын октябрь айынын соңунда техникалык колдоо көрсөтүү жана Jashter Camp Манас 2015 аттуу райондук масштабдагы алгачкы иш-чараны өткөрүү жолу менен Өмүралиев ААда жаштардын ресурстук борборун колдоо боюнча мамлекеттик социалдык тапшырыкты ишке ашыруу тууралуу КР Эмгек, миграция жана жаштар министрлиги менен “Айкөл” жарандык демилгелерди өнүктүрүү борбору” КБ ортосунда келишимге кол коюлду. Кесиптештерибизди куттуктайбыз!

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 066 100 сомду түздү.

Өмүралиев АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1000000	27000	39100	1066100

Сумбулалык Акбермет мектепке даяр

Долбоор: “Коммуна (Сары-Дөбө) айылында мектепке чейинки билим берүү борборун ачуу”.

Тапшырыкчы: Сумбула айылдык аймагы, Лейлек району, Баткен облусу.

Аткаруучу: “Белек” коомдук фонду.

Кыргызстандын көпчүлүк элеттик жана шаардык муниципалитеттеринде мектепке чейинки билим берүүгө жана балдардын тарбиясына байланышкан көптөгөн көйгөйлөр бар. Өзгөчө бул маселе алыскы айылдарда курч турат. Адатта көйгөйдүн бир эмес, бир нече себеби бар. Анын ичинде талапка ылайык жайдын, финансы мүмкүнчүлүктөрүнүн жоктугу, квалификациялуу кадрлардын жетишсиздиги.

Мындай кырдаал көп убакыт бою Баткен облусунун Лейлек районундагы Сумбула айылдык аймагынын Сары-Дөбө айылында да түзүлүп келген. Сары-Дөбө айылында эле мектепке чейинки билим алуу мүмкүнчүлүгүнөн ажыраган 2ден 6 жашка чейинки балдардын саны 120га жетет. Мектепке чейинки курактагы балдар толук кандуу билим алып, ойноп, тарбиячылардын көзөмөлүндө, курдаштарынын катарында жетиле тургандай шарттар менен балдарды камсыздоо жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын негизги максаты болуп, айыл тургундары арасында кызуу талкуулардын предметине айланган. Бул көйгөй айылда жашаган жаш үй-бүлөлөрдүн көбүнө тиешелүү. Жаш энелер балдарын бала бакчага орноштура албагандыктан кыйналып, ар кимиси маселени өз алдынча чечип келген. Алардын катарында жергиликтүү орто

мектепте биология жана химия мугалими болуп иштеген Сүйүмкан ТОЛУБАЕВА да бар. Аял беш жаштагы кызы Акберметти эч кимге калтыра албай, жумушка ээрчитип келүүгө мажбур болчу. Мугалимдин айтымында, баласынын дайыма класста отурганы сабак берүү процессин татаалдаштырып, кызы да кыйналып кеткен. Ошондуктан Акбермет жайы-кышы мектептин короосунда ойноп жүрчү. Апасын бул жагдай тынчсыздандырганы менен сабактан алагды болууга акысы жок эле. Туңгуюк абал түзүлгөн...

2012-жылы Сумбула айылдык аймагы “Муниципалдык тапшырыктын негизинде жергиликтүү жамааттын социалдык чөйрөдөгү артыкчылыктуу маселелерин чечүүдө БӨУ менен ЖӨБдүн өнөктөштүгү” Долбоорунун пилоттук муниципалитети болуп калган. Бул долбоорду Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоору бир миллион сом өлчөмүндө каржылайт жана Өнүктүрүү саясат институту ишке ашырат. Долбоордун жардамы менен аймактын 207 тургуну ЖМБА-иш-чараларына катышып, алты артыкчылыктуу көйгөйдү аныктап чыгышкан. Андан кийин элдик жыйында көпчүлүктүн добушу менен “Коммуна

(Сары-Дөбө) айылында мектепке чейинки курактагы балдардын жетилүүсүнүн төмөн деңгээли көйгөйү артыкчылыктуу деп табылган.

Ал муниципалдык социалдык тапшырыктын негизин түзүп, ААнын аймагында биринчи жолу ишке ашырылган. Социалдык тапшырыктын аткаруучусу болуп конкурстун негизинде Баткен облусунун Исфана шаарында катталган “Билек” коомдук фонду табылган. Социалдык долбоорлорду жана мектепке чейинки билим берүү программаларын ишке ашырууда тажрыйбасы жок болгонуна карабастан “Билек” КФ толук жана сапаттуу долбоордук табыштаманы сунуштаган. Анда пландалган техникалык жабдуу гана камтылбастан, ошону менен бирге программасы да жакшы ойлонуштурулган. Сумбула АА менен келишим түзүп, фонд 2015-жылдын башында социалдык тапшырыкты ишке ашырууга киришти.

Бул долбоордун жыйынтыгында мектепке чейинки билим берүү борбору ачылган. Бул жерде капиталдык ремонттук-монтаж иштеринен тышкары борбордо иштей турган адистер тандалып алынды. Алар: борбордун жетекчиси, эки тарбиячы жана тарбиячынын жардамчысы. Квалификациясын жогорулатуу максатында алар үчүн 12 күндүк “Алтын ачкыч” программасы боюнча окуулар, “Бала бакчаларда санитардык эрежелер” жана “Бала бакчаларды өзгөчө кырдаалдарга даярдоо” темаларына тренингдер өткөрүлгөн. Тажрыйба алмашуу үчүн Исфана шаарындагы бала бакчаларга окуу сапарлары уюштурулган. Ал жерде окуучулар оң тажрыйбалар менен бөлүшүп, пикир алышып, балдар менен иштөөдө жаңы усулдар тууралуу маалымат алышкан.

Акберметтин жана башка көптөгөн балдардын багына 2015-жылдын 15-майында Борбор өз эши-

гин ачып, ал жакка үчтөн беш жашка чейинки 58 бала кирди. Борбордо окуу үчүн зарыл болгон бардык шарттар гана эмес, ошондой эле Акбермет жана башка балдар ойноп, жетилип, дүйнө танып, биринчи класска даярдануусу үчүн жагымдуу маанай да түзүлдү. Акберметтин апасы башка ата-энелердей эле альбом, дептер, карандаш, китептерди жана окуу үчүн зарыл болгон башка буюмдарды сатып алышты. Сүйүмкан ТОЛУБАЕВА ой-пикири менен мындайча бөлүштү: “Ушундай борбор ачылганына кубанып турам. Мурда балам үчүн тынчсызданып, ишке көп жакшы көңүл бура алчу эмесмин. Өзгөчө кышында эрте эле караңгы киргенде кыйын болчу. Анткени баланы үйдө камай албайсың да. Эми болсо кызым үчүн санаам тынч. Ал тарбиячылардын ишенимдүү көзөмөлү алдында, курдаштарынын чөйрөсүндө билим алып, түрдүү багыттарда өнүгүүдө. Азыр эле санаганды, жазганды, ырдап, бийлегенди, өз оюн так билдиргенди үйрөнүп калды. Эми ал мектепке даяр деп ишенимдүү айта алам. Ал мектептен кыйналбайт”.

Дагы бир жетишкендик – Долбоор жыйынтыкталгандан кийин борбор бир күн бою иштеген бала бакча катары ишин уланта берет. КР Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан 11 кызматкердин маянасын төлөп берүү убадасы берилди. Штаттык ырааттамада мекеменин жетекчиси, эки тарбиячы, тарбиячынын эки жардамчысы, бир кароолчу, бир ашпозчу жана техникалык кызматкерлер бар. Имаратты күтүүгө, анын ичинде коммуналдык чыгашалар жергиликтүү бюджеттен каржыланмай болду. Ал эми балдардын тамактануусу үчүн акча ата-энелер фондунан бөлүнөт.

Аймак боюнча баары болуп мектепке чейинки курактагы 120 бала бар. Алар мектепке чейинки билимге муктаж. Борбор болсо 58 балага эсептелген. Буга карабастан Сумбула АА үчүн бул долбоорду ишке ашыруу мектепке чейинки билим берүүгө жеткиликтүүлүк өңдүү маанилүү маселени чечүүдө чоң ийгилик болду. Ал эми ЖӨБ органдарынын, КЭУнун жана жергиликтүү жамааттын биргелешкен аракеттери бардык маселени чечсе болорун далилдеди.

Байланыш үчүн:

Сумбула АӨ: Лейлек району, Баткен облусу, Андарак айылы, Достук көч., моб.: 0770 410 304, 0777 008 586, электрондук дарек: sumbula01@mail.ru, айыл өкмөтүнөн долбоордун координатору – ДЖУРАЕВ Абдураим.

“Билек” КФ: Исфана ш. (Лейлек району, Баткен облусу), Кошмуратов көч., 7, тел.: (03656) 50132, факс: 50132, моб.: 0771 357 030, электрондук дарек: Ngo-bilek@yandex.ru/ janatay@rambler.ru, НАБИЕВА Аида, АСАНОВА Жанатай.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 473 202 сомду түздү.

Сумбула АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1071350	242192	159660	1473202

Таш-Көмүр: кичи Мекенге камкордук жана урмат

Долбоор: “Жаштардын жана муниципалдык түзүмдөрдүн өз ара аракети аркылуу Таш-Көмүр ш. жаштардын социалдык-маданий өнүгүүсү”.

Тапшырыкчы: Жалал-Абад облусунун Таш-Көмүр шаары.

Аткаруучу: “Жаштарды өнүктүрүү институту” коомдук уюму.

Белгилүү өнөр-жайлуу Таш-Көмүр шаары Фергана өрөөнүнүн түндүк-чыгышында, Нарын дарыясынын оң жээгинде, Бишкек – Ош жолуна жакын жайгашкан. Аймагы - 48,3 км². Калкынын саны – 37 720 киши. Ушул тапта анын курамына Шамалды-Сай, Кызыл-Жар поселоктору жана Теңдик айылы кирет. Бишкекке чейинки аралык 450 км, Жалал-Абадга чейин 129 км түзөт. Таш-Көмүрдүн тарыхы 1930-жылы жергиликтүү көмүр кенин иштетүү менен башталган. Адегенде бул чакан кенчилердин конушу болчу, ал эми 1943-жылы шаар статусун алган. Таш-Көмүрдүн кенчилери Кыргызстанды гана эмес, мурдагы СССРдин курамына кирген дээрлик бардык республикаларды да көмүр менен камсыздап турган. Атайын курулган темир жол менен “кара алтын” даректерге жеткирилип турган. Мындан тышкары 1989-жылы бул жерде электр тогун өткөрүүчү буюмдарды чыгарган ири завод курулуп, ишке берилген. Бул заводдо кесипкөйлөрдүн катарында шаардын жаштары да иштеген. Советтер Союзу урагандан кийин Таш-Көмүрдүн өнөр жай атагы да бара-бара өчө баштаган – ишканалар иштебей, калк дээрлик жумушсуз отуруп калган, ал эми жаштар жумуш издеп туш тарапка жөнөп кеткен.

Акыркы жылдары шаар акырындап жандана

баштады. Кичи Мекени үчүн күйгөн адамдардын жаңы мууну өсүп чыкты. Алардын бири – Медер СОЛПУЕВ – ЖАМУнун Таш-Көмүрдөгү филиалынын инженердик-педагогикалык факультетинин 5-курсунун студенти, жаш активист жана энтузиаст, шаардыктардын турмуш шартын жакшыртуу боюнча ийгиликтүү долбоорлордун автору.

Медер 1994-жылы ушул жерде карапайым үй-бүлөдө төрөлгөн. Бала чагынан тартып эле алдына койгон максатка жетүү үчүн туура чечим табуу, тырышчаактык жана эмгекчилдиги менен айырмаланган. 2011-жылы жергиликтүү мектепти аяктагандан кийин башка жаштардай эле Медер да өлкөнүн ордо калаасында жогорку окуу жайга тапшырууну кыялданган. Бирок үй-бүлөлүк жана финансылык шарттардан улам бул кыялы орундалган эмес. Өз жолун табуу мезгили жумуш издөөгө дал келди. Кээде Медерге үмүттөрү жана кыялдары биринин артынан бири кыйрап жаткандай сезилчү. Бул өтө оор учур эле. Медер өзүн фермердикте сынап, өсүмдүк өстүрүү жана мал чарбачылыгы менен да алектенип көрдү. Көп сыноолордон жана каталардан кийин, бир топко ойлонуп жүрүп, кол куушуруп отуруп калуу туура эместигин түшүнүп, кыйынчылыктарга карабай аракеттенүүнү чечти жана... түрдүү жергиликтүү, аймактык долбоорлорго катыша

баштады. Андан кийин өзүнүн долбоорлорун иштеп чыга баштады. Алардын айрымдары шаардын мэриясынын көзүнө илинди. Бул долбоорлор шаардын инфраструктурасын оңдоо жана шаардыктарын турмуш шартын жакшыртуу маселелерине байланыштуу болчу.

“Жаштардын жана муниципалдык түзүмдөрдүн өз ара аракети аркылуу Таш-Көмүр ш. жаштардын социалдык-маданий өнүгүүсү” долбоорун ишке ашыруунун алкагында ачылган маалыматтык-ресурстук борборго (МРБ) сапар бул иште ага чоң жардамчы болду. Аталган долбоор 2013-жылы муниципалдык социалдык тапшырыктын алкагында ишке ашырыла баштаган. Мында Таш-Көмүр шаары пилоттук муниципалитет болчу. Анын алкагында биринчи жолу жаңы социалдык тапшырык механизмин жайылтуу процесси башталган. Мында 1 млн. сом көлөмүндө чоң финансылык колдоону Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” долбоору көрсөткөн, ал эми техникалык жана консультативдик жардамды Өнүктүрүү саясат институту көрсөткөн. Долбоор ишке ашырылган учурдан тарта Медер башкалар менен тең тайлаша ЖМБА-сессияларына, жыйындарга жана башка иш-чараларга катышкан. Бул жыйындарга жергиликтүү жамааттан 294 киши катышкан. Кийин шаардык жыйында ташкөмүрдүктөр он артыкчылыктуу маселенин ичинен эң маанилүүсүн – жаштардын социалдык-маданий өнүгүүсү боюнча долбоорду тандап алышкан.

Таш-Көмүр шаарынын мэри Ислам Автандилович МАСАБИРОВ буларды айтты: “Муниципалдык социалдык тапшырыкты аткаруу үчүн өткөрүлгөн тендердин жыйынтыгында ишке “Жаштарды өнүктүрүү институту” коомдук уюму тартылды. Уюм бул жааттагы бардык зарыл ресурстарга жана методикаларга ээ болгон. Социалдык тапшырыкты ишке ашыруунун жүрүшүндө зарыл болгон тапшырмалардын баары баскыч-баскычы менен, планга ылайык аткарылган: 112 кишинин катышуусунда Жаштар конгресси уюштурулган, анын жыйынтыгында Таш-Көмүр шаарынын мэриясына караштуу Жаштар кеңеши түзүлгөн; шаардык мэриянын ишинин жеткиликтүүлүгү жана ачык-айкындуулугу үчүн www.tashkomir.kg сайты ишке берилген; шаарда алгачкы Маалыматтык-ресурстук борбор ачылган; электрондук китепкананы колдонуу үчүн WI-FI зонасы орнотулган; жаштар менен иш алып баруу жана социалдык долбоорлоо боюнча көптөгөн тренингдер өткөрүлгөн. Бүгүнкү күндө борбордун

кызмат көрсөтүүлөрүн колдонууну каалагандардын аягы суюлбай келет. Жыйынтыгы азыртадан эле белгилүү болуп калды: активисттерден реалдуу сунуштар түшүп жатат”.

Ушул тапта Медер болгону 21 жашта жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары – мэрия, жергиликтүү кеңештин депутаттары менен тыгыз кызматташууда. Курдаштары менен шаарды өнүктүрүү боюнча дымактуу пландарды куруп, Таш-Көмүрдүн жарык жана бактылуу келечегине терең ишенет. Медер өз шаарындагы өзгөрүүлөр тууралуу буларды айтты: “Акыркы эки жылда шаар мурдагыдан да кооз болуп калды, оюн-зоок жана эс алуу үчүн түрдүү жайлар пайда болду. Дени сак жашоо үчүн жакында эле эки спорт зал ачтык. Ал жакка жаштар толуп калды. Маалыматтык-ресурстук борбордун ачылышы, жаштардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо үчүн мэрияга караштуу Жаштар кеңешинин түзүлүшү, аткаминерлердин жана жаштардын катышуусунда көптөгөн иш-чараларды өткөрүү мен жана менин досторум үчүн мындан ары өнүгүү үчүн чоң дем берди. Жаштар кеңешине жана МРБга чоң үмүт артып турам, алардын жардамы менен биздин жаштардын аң-сезими өнүгүп, ар бири турмуш жолун таба алат деп ишенем. Ал эми жалпы аракет менен шаарыбызды гүлдөтүп, бардык жашоочулар үчүн ыңгайлуу кыла алабыз. Жаңы идеялар менен бөлүшүп турчу аянтчага айланган Маалыматтык-ресурстук борбордун ачылышы менен ар бир адам өзү үчүн эмес, жалпы үчүн иштегени мага жагат. Мен курдаштарым менен кошо мындан ары да шаардын түрдүү көйгөйлөрүн чечип, улуулардын тажрыйбасын алып, өз мисалымда өсүп келаткан муунду Мекенге жакшы мамиле жасоого үйрөтө бермекчимин”.

Тышкы жагдайларга жана көптөгөн көйгөйлөргө карабастан Медер дайыма алдына койгон маселени чечүү жолдорун издеп, өнүгүп, жөндөмүн өркүндөтүп келатат. Анын оптимизми, алакан жайып отуруп калбастан, тырышчаактык менен алган умтулуусу Таш-Көмүр шаары кичи Мекенин өнүктүрүүгө аракеттенген прогрессивдүү жаштардын ишенимдүү колунда болгонунан кабар берет.

Байланыш үчүн:

Таш-Көмүр шаарынын мэриясы: Жалал-Абад облусу, Таш-Көмүр ш., Сыдыков көч., 24, тел.: (03745) 50001, факс: 50410, моб.: 0779 779 700, электрондук дарек: meriya-tk@mail.ru, айыл өкмөттөн долбоордун координатору – НУСУПОВ Артыкбай.

“Жаштарды өнүктүрүү институту” КУ: Бишкек ш., Фрунзе көч., 402, тел.: (0312) 896 304, 896 312, моб.: 0553 437 008, электрондук дарек: office@dr.kg, ТИЛЕБАЛДЫ уулу ЭЛИЙЗАР, КАЛЫБАЕВА Эльнура.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 477 000 сомду түздү.

Таш-Көмүр шаары	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1457000	20000	-	1477000

Терек-Сайда мектепке чейинки билим берүү маселеси чечилди

Долбоор: “Аз камсыздалган үй-бүлөдө өскөн балдарды мектепке чейинки билим берүүгө тартуу”.

Тапшырыкчы: Жалал-Абад облусунун Чаткал районундагы Терек-Сай айылдык аймагы.

Аткаруучу: “Айкан” коомдук фонду.

Мектепке чейинки курактагы балдардын өнүгүүсү анын келечеги үчүн өтө маанилүү. Бала бакчага барган наристелер жакшы окушат. Болгондо да бул көрсөткүч жогорку окуу жайына тапшырганга чейин кала берет. Аларга жакшы жогорку билим алуу оңой, демек келечекте жакшы жумуш табуу мүмкүнчүлүгү да жогору.

Эгемендик жылдары Кыргызстанда мектепке чейинки билим берүү системасы дээрлик талкаланып жок болгон. Бүгүнкү күндө элет жергесинде жашаган балдардын орточо 10% гана бала бакчага барат. Мектепке чейинки даярдыктан өтпөгөн, өзгөчө элеттик жана социалдык жактан аярлуу үй-бүлөдө өскөн балдар мектепте окуганга да даяр эмес. Натыйжада алар начар окуп, көп учурда мектепти таштап, жогорку билим албай калышат. Ошентип мектепке чейинки билим берүү баланын кийинки турмушуна түздөн түз таасирин тийгизет.

Терек-Сай айылдык аймагында 4000 киши жашайт, алардын басымдуу бөлүгү аз камсыздалган үй-бүлөлөр. Акча тартыштыгына байланыштуу бала бакчага бара албаган мектепке чейинки курактагы балдардын саны 750гө жетет. Эл аралык

кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” долбоорунун жардамы жана Өнүктүрүү саясат институтунун техникалык колдоосу менен бул көйгөй ЖМБА-сессиялары, жыйындар, жумушчу жолугушуулар өңдүү көптөгөн коомдук иш-чараларды өткөрүү менен аныкталды. Аларга жергиликтүү жамааттын үч жүздөн ашык тургуну катышты.

Элдик жыйын маалында сунушталган беш долбоордун ичинен көпчүлүктүн добушу менен аз камсыздалган үй-бүлөлөрдө өскөн балдар үчүн мектепке чейин билим алуусуна шарт түзүп берүү маселеси тандалып алынды. Бул муниципалдык социалдык тапшырыкты аткаруу үчүн КЭУ арасында конкурс өткөрүлүп, “Терек-Сай ААдагы аз камсыздалган үй-бүлөдө өскөн балдардын, жетимдердин жана жарым-жартылай жетимдердин мектепке чейинки билим берүүгө жеткиликтүүлүгүн камсыздоо” долбоорун сунуштаган “Айкан” коомдук фонду жеңүүчү деп табылды.

Аймакта аз камсыздалган үй-бүлөлөрдө өскөн балдар үчүн шарт түзүү боюнча долбоор ишке ашырылып жатканын уккан тургундар абдан катуу

кубанышты. Алар менен чогуу КАДЫРБЕКОВдордун үй-бүлөсү да кубанды. Бул үй-бүлөдө беш, үч жана бир жарым жаштагы үч бала чоңоюп келатат. Финансылык кыйынчылыктардан жана аймакта туруктуу жумуштун жоктугунан балдардын атасы маал-маалы менен ар кайсы жерде иштеп жүрөт, апасы болсо мектепте мугалим болуп эмгектенет. Ошентип балдар менен эч ким алектенген эмес. Апасы эртеден кечке чейин жумушта болгондуктан балдарга көз салган эч ким болгон эмес. Бир жолу апасы жумуштан келип, беш жаштагы уулу менен үч жаштагы кызы короодо ойноп жүргөнүнө, бирок сөз байлыгы жупуну болгондуктан бири-бирине эч нерсе түшүндүрө албаганына күбө болгон. Мына ошондо өз катасын сезип, кандай гана болбосун бул кемчиликти жоюуну чечет. Балдарды айылдагы башка балдарга кошконго аракет жасайт. Бирок мындан майнап чыккан эмес – алар балдар менен уруша кетип, алардан оолак болуп, такыр жолбой коюшкан. Ата-эне балдарды бала бакчага орноштурууну туура көрөт. Бирок чөнтөк жука болгондуктан бул ойдон баш тартышат. Мына ошондой күндөрдүн биринде үмүт пайда болот.

Долбоордун алкагында ЖӨБ органы “Ай-Нуру” бала бакчасынын базасында үч жай бөлүп берип, толук оңдоп чыгып, зарыл болгон жабдуулар, эмеректер, педагогдор жана балдар үчүн окуу материалдары сатып алынган. Бирок эң негизги буюм – ноутбук жана проектор бар интерактивдүү такта болуп калды. Мындан тышкары 18 тарбиячы квалификацияны жогорулатуу курсунан өтүп, тарбиячылар үчүн дагы эки жумуш орду түзүлдү. Терек-Сай айылдык аймагынын балдарына алардын жетилүүсү жана мектепке чейин билим алуусу үчүн бардык шарттар түзүлдү. Борбор расмий түрдө ушул жылдын 1-июнунда ачылды.

Айылдык аймактагы үч айылдан 60 аз камсыздалган үй-бүлөдөн үч жаштан алты жашка чейинки курактагы балдар тандалып алынды. Алардын катарына КАДЫРБЕКОВдордун эки баласы – беш жаштагы Азамат менен үч жаштагы Айгерим да кошулду. Алар башка балдар менен чогуу кезектешип төрт сааттык мектепке чейинки билим ала башташты: 30 бала 08:00дөн 12:00гө чейин, 30 бала 12:00дөн 16:30га чейин бала бакчага бармай болду.

“Балдар интерактивдүү тактага жазылган тапшырмаларды оңой эле өздөштүрүп жатышат. Бул тактаны колдонгон ыңгайлуу, баары жөнөкөй жана кызыктуу, кол менен объекттерди жылдырып, маркер менен жазып, оңой эле өчүрүп койсо болот. Сүрөттөрдү, түстүү тамгаларды колдонгондо балдар аларды тез эле кабыл алып, түшүнүп, жакшы үйрөнүп кетүүдө. Биз ар бир бала менен жекече иш алып барабыз, түрдүү формаларды жана усулдарды колдонобуз. Бул жерде мектепке чейин билим берүү үчүн мыкты заманбап шарттар түзүлгөн. Эң негизгиси – балдарда өзгөрүүлөрдү байкаса болот”, - деди борбордун тарбиячысы Асель АБДЫ-НАЗАРОВА. Долбоордун жардамы менен адис тарбиячылар атайын даярдыктан өтүп, иштелип чыккан программанын алкагында окутуп, балдардын интеллектуалдык, чыгармачыл күчүн, инсандык сапаттарын ар тараптуу өнүктүрүп жатышат.

Тарбиячылардын айтымында, башында мындай балдар менен иштөө кыйын болгон. Мисалы, Азамат жана Айгерим КАДЫРБЕКОВдор сабакка келгенде өз оюн түшүндүрө албай, суроолорго алгылыктуу жооп бербей, же такыр эле унчукпай, тартынып, башка балдар менен ойнобой, алардан оолак болуп, өзүнчө жүрчү. Бара-бара окууга, сүрөт тартууга, жаратылышка кызыгуулары ойгонуп, акыл-эстин жетилүүсүнө, этикалык жана эстетикалык сапаттарын өнүктүрүүгө көмөктөшкөн оюндарга кызыгуусу артты. Балдардын энеси Арзыкан буларды айтты: “Балдарга үйдөн тиешелүү билим бере албаганыма өкүнөм. Бул долбоорго, демилгени колдогон адамдарга ыраазымын. Балдарым жакшы сүйлөп, адамдардан чочуркабай, баарлашканды үйрөнүп, досторду тапты. Ата-эне үчүн мындан артык нерсе барбы?”.

Байланыш үчүн:

Терек-Сай АӨ: Чаткал району, Жалал-Абад облусу, Терек-Сай айылы, Турдалиев көч., 11, тел.: (03749) 60197, моб.: 0777 215944, 0551 280676, электрондук дарек: terekesai@bk.ru, айыл өкмөттөн долбоордун координатору – ЖАНТАЕВА Айгүл.

“Айкан” коомдук фонду:

Чаткал району, Жалал-Абад облусу, Сумсар айылы, тел.: 0777 817 466, электрондук дарек: sumsar_okrug@mail.ru, ДЖЭЭРЕНБАЕВ Алижан.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 048 000 сомду түздү.

Терек-Сай АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1024000	4000	20000	1048000

Тогуз-Булак: күн сайын Азамат Борборго жеткирип коюуну суранат

Долбоор: “Өзгөчө муктаждыгы бар балдар үчүн күндүзгү реабилитациялык борборду ачуу”.

Тапшырыкчы: Баткен облусунун Лейлек районундагы Тогуз-Булак айылдык аймагы.

Аткаруучу: “Инсан-Лейлек” коомдук фонду.

Бүткүл дүйнөлүк саламаттык сактоо уюмунун маалыматына ылайык, дүйнөдө ар бир онунчу бала майып. Кыргызстанды айта турган болсок, түрдүү ооруга чалдыккан 20 миңден ашык бала бар. Алардын болгону 25% гана инклюзивдик билим алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ. Бул балдар көп учурда обочодо калгандай шарттарда жашап келет. Ата-энелер мындай балдарын киши көзүнөн оолак кармап, коомдук турмушка аралашуусуна мүмкүнчүлүк бербей келет. Бул көйгөй 10 000 киши жашаган Тогуз-Булак айылдык аймагын да кыйгап өткөн жок. Аймактын өнүгүүсү үчүн маанилүү маселелерди карап чыгып жана талкуулап, жергиликтүү тургундар аларга өзгөчө муктаждыгы бар балдар үчүн атайын борбор зарыл деген чечимге келишти.

Ошентип 2012-жылы Тогуз-Булак АА “Жергиликтүү жамааттардын артыкчылыктуу маселелерин чечүүдө КЭУ менен ЖӨБдүн өнөктөштүгү” долбоорунун пилоттук муниципалитети болуп калды. Долбоорду Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоору каржылайт жана Өнүктүрүү саясат институту ишке ашырат. Анын алкагында аймактын артыкчылыктуу көйгөйлөрүн аныктоо максатында ЖМБА-иш-чаралары өткөрүлүп, ага 264 киши ка-

тышты. Натыйжада аймактын алты артыкчылыктуу көйгөйү аныкталып, алардын бири муниципалдык социалдык тапшырыкты ишке ашыруу үчүн көпчүлүк добуш менен элдик жыйында тандалып алынды.

Конкурстун негизинде “Өзгөчө муктаждыгы бар балдар үчүн күндүзгү реабилитациялык борборду ачуу” долбоорун сунуштаган “Инсан-Лейлек” коомдук фонду аткаруучу деп тандалып алынды. Долбоор ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын турмуш шартын жакшыртуу, аларды коом менен байланыш түзүүгө үйрөтүү, ата-энелердин тарбия жаатында билимин арттыруу максатын көздөйт. Анткени ата-энелер биринчи кезекте бул маселеде жалгыз эместигин билиш керек, алар баласы менен туура байланыш түзүп, реабилитациялык жардам көрсөтүп, баланын социалдык турмушка ыңгайлашуусу үчүн көндүмдөргө үйрөтө алыш керек. Күндүзгү реабилитациялык борбордун (КРБ) ишиндеги дагы бир маанилүү милдет – коом менен иш алып баруу, алардын мүмкүнчүлүгү чектелүү балдарга карата мамилесин жакшы жакка өзгөртүү. Себеби коом майып адамдардын көйгөйүн көңүл сыртында калтырып келаткандыктан бул дагы деле актуалдуу маселе бойдон кала берүүдө.

2015-жылдын февраль айында долбоордун ал-

кагында “Инсан-Лейлек” коомдук фондунун кызматкерлери билим берүү, саламаттык сактоо, социалдык камсыздоо чөйрөсүнүн өкүлдөрү, ЖӨБ органдары менен биргеликте Тогуз-Булак айылдык аймагына кирген беш айылды үймө-үй кыдырып чыгып, мүмкүнчүлүгү чектелүү 58 баланы аныкташкан. Мындан тышкары ата-энелер арасында түшүндүрүү иштери үзгүлтүксүз жүргүзүлгөн. Натыйжада мүмкүнчүлүгү чектелүү 53 бала үчүн Социалдык карта ачылган, айрымдары кийин КРБга келе баштаган.

“Аярым” реабилитациялык борбору 2015-жылдын июнь айынын башында ачылып, бүгүнкү күндө ага 18 бала барат. Аларга төрт түрлүү социалдык кызмат көрсөтүлөт.

ДЦП менен ооруган 11 жаштагы Азамат жаркылдаган, маңдайы жарык бала. Аны жакшы көргөн ата-энеси, достору бар. “Азамат бизге ата-энеси менен келген күн эсимде. Баланын оорусу өтө оор, такай жардамга муктаж. Ыңгайсыз болсо да ата-энеси аны бизге башка айылдан алып келип турушат. Биздин борбордо Азамат окуганды, башка балдар менен байланыш түзгөндү үйрөндү”, - деп айтып берди “Аярым” КРБнын жетекчиси Саадат ДОСОВА.

Албетте долбоор башталганда кыйынчылыктар болбой койгон жок. “Инсан-Лейлек” коомдук фонду үчүн бул алгачкы тажрыйба болгон жана кызматкерлердин өздөрү КРБ үчүн документтерге, өзгөчө майып балдар үчүн реабилитациялык программаларды иштеп чыгууга байланышкан кошумча билимге муктаж болчу. КРБда иштөө үчүн квалификациялуу жергиликтүү кадрлардын жоктугу да долбоордун ийгиликтүү ишке ашуусу үчүн көйгөй жаратты. Бирок бардык кыйынчылыктарга карабастан, ийгиликтер көп болуп, 2015-жылдын 31-майында Бозогол айылында өзгөчө муктаждыгы бар балдар үчүн КРБнын расмий ачылышы болду. Бүгүнкү күндө борбор зарыл болгон медициналык, техникалык жана атайын жабдуулар, эмеректер, педагогдор үчүн материалдар менен камсыздалган. 2014-жылдын декабрында кароосуз калган муниципалдык имарат өткөрүлүп берилип, анда толук оңдоо иштери жүрдү. Айыл эли курулуш иштерине жигердүү катышып, муну менен жалпы ишке 100 000 сомдон ашык суммага бааланган салым кошушту. Мындан тышкары ушул жылдын сентябрь айынан баштап жергиликтүү бюджеттен КРБнын директорунун, медайымдын, үч тарбиячынын, логопеддин, музыканттын, ашпозчунун, кароолчунун, от жаккычтын, техникалык жана чарба кызматкерлеринин маянасы төлөнө баштады.

КРБда акыл-эсинде жана дене боюнда кемтиги бар өспүрүмдөрдү реабилитациялоо боюнча башка

өлкөлөрдөгү ушул өңдүү борборлордун тажрыйбасын үйрөнүү боюнча семинарлар жана тренингдер өткөрүлүп турат. Ага мугалимдер, тарбиячылар, активисттер – жамаат лидерлери, ыктыярчылар, ошондой эле оорулуу балдардын ата-энелери катышат. Тренингди “Арди”, “Ар бир балага үй-бүлө” жана “Баланын кыялы” өңдүү алдыңкы КЭУлардын адистери жана тренерлери өткөрүп турушат. Мындан тышкары 12 тарбиячы, педагог жана ата-эне үчүн Баткен шаарындагы “Нур” реабилитациялык борборуна тажрыйба алмашуу сапары да уюштурулду.

Азамат алдына коюлган тапшырганы аткарган сайын ата-энесинин да өз күчүнө жана мүмкүнчүлүктөрүнө болгон ишеними өсүп барат. Азамат жана дагы 18 бала кошумча бекер медициналык текшерүүдөн өтүп, ар бир баланын жана анын үй-бүлөсүнүн психологиялык жана дене бой өнүгүүсүндөгү өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен, алардын оорусу менен күрөшүү үчүн жеке реабилитациялык пландар иштелип чыкты.

Азаматтын атасы Гуламали 10 жылдан бери биринчи жолу жалгыз болбогонун сезгенин айтат: “Биз колдоону сездик. Балабыз КРБга бара баштагандан тартып Азамат өзгөчө эмес, кадимки эле бала болгонун, башкалардай эле шок, кыймылдуу жана жаркылдаган бала деген сезим пайда болду. 11 жыл мурда эч кимибиз ДЦП деген оору биздин үйгө кирет деп ойлогон да эмеспиз. Биз көптөгөн кыйынчылыктарды башыбыздан өткөрдүк. Акчадан кыйналдык, туугандар далысын салып койду. Балабыздын абалы үчүн күнү-түнү санаабыз тынч болгон жок. Азамат басканды, сүйлөгөндү билчү эмес, мектепке да бара албай, дайыма медициналык жардамга муктаж болчу. Аялым массажды кантип жасаш керектигин, кандай көнүгүүлөр балабыздын абалын жеңилдетерин, ага канткенде туура мамиле жасаш керектигин билчү эмес. Бир гана нерсени билчүбүз: эч качан алакан жайып отуруп калбаш керек. Анткени биздин дагы төрт балабыз бар да”. Бул долбоордун эң чоң жетишкендигин, ийгилигин Азаматтын атасынын эмоционалдуу сөзү менен жеткирсе болот: “Балам күндө эрте туруп, машинеге отуруп, аны Борборго жеткирип коюубзду суранат”.

Байланыш үчүн:

Тогуз-Булак АӨ: Лейлек району, Баткен облусу, Миң-Жыгач айылы, тел.: (03656) 60005, моб.: 0778 405401, электрондук дарек: adm.toguz-bulak@mail.ru, айыл өкмөттөн долбоордун координатору – КОЙМУРАТОВ Конурбай.

“Инсан-Лейлек” коомдук фонду: Исфана ш. (Баткен облусу), Стадионная көч., 1, тел.: 03656 50104, моб.: 0773 427 932, 0770 691 184, электрондук дарек: insan_leilek@rambler.ru, СЕЙДАЛИЕВ Сагынбек, ДЕРБИШЕВА Гульнара.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 155 500 сомду түздү.

Тогуз-Булак АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1079000	50000	26500	1155500

Чаткалдын кичинекей тургуну Болотбек өз алдынча болуп калды

Долбоор: «Баластан».

Тапшырыкчы: Жалал-Абад облусунун Чаткал районундагы Чаткал айылдык аймагы.

Аткаруучу: “Курулуш а. АКӨБ” КБ.

Чаткал айылдык аймагы оор климаттык шарттагы тоолуу жерде жайгашкан. Облус борбору – Жалал-Абад шаарына чейинки аралык – 376 километр, республика борборуна чейин 767 км. Кыш бул районго өтө эрте келет, аба ырайы апрелдин соңунда гана жылый баштайт. Мындай шарттарда айыл чарбасы менен алектенүү оор, катаал климат бай түшүм алууга мүмкүнчүлүк бербейт. Анын үстүнө тоют тартыш болгондуктан мал чарбачылыгын да өнүктүрүү оңой эмес. Аймактын көптөгөн жашоочулары инфраструктура, соода көбүрөөк өнүккөн, мындан улам жумушка орношуу жеңилерээк болгон кошуна Ала-Бука районунда иштешет. Анткен менен мындай мүмкүнчүлүк баарында эле боло бербейт. Өзгөчө бул балдарын кимге калтырарын билбеген жаш үй-бүлөлөр үчүн көйгөйлүү маселе. Кимдир бирөө балдарын чоң ата, чоң энелердин кароосуна калтырса, айрымдары кошуналарга ташташат. Бул албетте маселени чечүүнүн туура жолу эмес. Ошондуктан Чаткалда бала бакчалардын жоктугу – эң курч турган көйгөйлөрдүн бири.

Эгемендик алган жылдары Чаткал районунун аймагында болгону эки гана бала бакча иштеп келатат. Ошол эле маалда балдардын саны да өстү. Бүгүнкү күндө мектепке чейинки билим берүү мекемелерине баруу мүмкүнчүлүгү болгон балдардын саны 616 болду. Бул маселе жергиликтүү орто мектептин мугалими, 14, 11, 10 жана 5 жаштагы төрт баланын энеси Сапарбү РАМАНКУЛОВА үчүн да көйгөйлүү болуп эсептелет. Улуулары мектепке барат, ал эми кичүүлөрү үйдө отурат. Ал буларды айтты: “Кичүү уулумду калтырар киши жок. Жолдошум чабан, мен мектепте мугалиммин. Декрет

убактысы бүтүп, мектептеги ордумду жоготуп албаш үчүн ишке чыктым. Ушундан улам уулум Болотбекти кошуналардыкына калтырып жүрөм”.

Элеттик жана шаардык муниципалитеттерде жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүү үчүн ресурстардын тартыштыгы маселеси курч турат. Ал финансы жактан гана эмес, квалификациялуу кадрлардын таңсыктыгынан, зарыл имараттардын, инфраструктуранын жоктугунан да билинет. Адатта зарыл каражат болгон чакта деле ЖӨБ органдары маселени чечүүнүн жакшы жолун сунуштай албайт жана эл аралык, жергиликтүү уюмдарга жардам сурап кайрылат. Алар тигил же бул кызмат көрсөтүүнүн альтернативалык жолдорун сунуштай алышат, же иштеп жатканын дагы да толук, инновациялык жана пайдалуу кыла алышат. Мектепке чейинки билим берүүгө жеткиликтүүлүк маселесин чечүү максатында Чаткал АА “Муниципалдык социалдык тапшырыктын негизинде жергиликтүү жамааттардын артыкчылыктуу маселелерин чечүүдө КЭУ менен ЖӨБдүн өнөктөштүгү” долбоорунун пилоттук муниципалитети болуп калды. Долбоорду Эл аралык кызматташтык боюнча Германия коомунун (GIZ) “Жарандык коомду колдоо фонду” Долбоору каржылайт жана Өнүктүрүү саясат институту ишке ашырат. 1 млн. сом көлөмүндө гранттык колдоонун жардамы менен биринчи жолу муниципалдык социалдык тапшырык механизми киргизилди. Аны ишке ашырууга 209 киши, анын ичинде 113 аял катышты. Алардын арасында биз сөз кылган Сапарбү РАМАНКУЛОВА, беш жаштагы Болотбек НУРУМБЕТОВдун апасы да бар. Ал долбоорду ишке ашырууга жигердүү катышты.

Биринчи этапта аймактагы беш негизги көйгөй аныкталды. Бул жүзгө жакын киши катышкан ЖМБА-сессиясында ишке ашты. Андан кийин элдик жыйында көпчүлүктүн добушу менен эң актуалдуу жана көйгөйлүү маселе деп мектепке чейинки курактагы балдардын кошумча билим алуусун жана өнүгүүсүн уюштуруу маселеси аталды. 2014-жылдын июль айында бул социалдык тапшырыкты ишке ашырууга конкурс жарыяланып, конкурстук комиссиянын чечими менен анын жеңүүчүсү деп “Баластан” долбоорун сунуштаган “Курулуш а. АКӨБ” коомдук бирикмеси аталды. Долбоордун максаты – Чаткал ААда экиден алты жашка чейинки курактагы балдардын дене бой өнүгүүсү үчүн шарт түзүү, аларга кошумча билим берүү. «Курулуш а. АКӨБ» коомдук бирикмесинин жетекчиси Сайкалбү АБДЫЛДАЕВА иштеп чыккан программада мектепке даярдык гана камтылбастан, ошону менен бирге балдардын чыгармачыл жана көркөм өнүгүүсү да бар.

Курулуш жана Жаңы-Базар айылдарындагы иштеп жаткан бала бакчалардын базасында кошумча билим жана тарбия берүүчү эки күндүзгү борборду уюштуруу экинчи этап болуп калды. Алар зарыл болгон техника жана эмеректер менен камсыздалды. Ал эми Курулуш айылында борбор үчүн бөлүнгөн жай толугу менен оңдолду. Бала бакчага барбаган балдардын саны көп болгонун эсепке алып, аларды эки агымга бөлүү тууралуу чечим кабыл алынды. Өз кезегинде алар 25 баладан болуп торт топко бөлүндү. Биринчи агымдын балдары 2014-жылдын декабрынан 2015-жылдын май айына чейин окуудан өтсө, экинчилер ушул жылдын июнь айынан октябрына чейин окушту. Ошентип аталган долбоордун алкагында 100 бала мектепке чейинки билимге ээ болушту.

Эки борбордун иш көлөмү өтө чоң болгондуктан тарбиячыларга жардамчы катары дагы бир киши ишке алынды. Ал эми анын маянасын (ай сайын 5 миң сомдон) Курулуш айылындагы балдардын ата-энеси төлөп берди.

Балдардын өнүгүүсү жана алардын социалдык адаптациясы үчүн көптөгөн сынактар жана концерттер уюштурулду. Баса, беш жаштагы Болотбек да ошол сынактарга жигердүү катышты. Тарбиячылардын айтымында, ал өзүн “Кичинекей патриот” сынагында, “Баланын кыялы” сүрөт көргөзмөсүндө, балдар жана ата-энелер үчүн уюштурулган “Мен ааламды апам менен тааныгам” мастер-классында, “Чоң апамдын жомоктору” фестивалында да көрсөтө алды. Бул иш-чараларга баары болуп мектепке чейинки курактагы 175 бала жана 100дөн

ашык ата-эне, алар менен кошо тарбиячылар, АӨ адистери жана айылдык кеңештин депутаттары да катышты.

Сапарбү РАМАНКУЛОВАнын айтымында, борбордун ачылышы аймактын бардык тургундары үчүн чоң окуя болду: “Борбордун жардамы менен мен үчүн эң көйгөйлүү маселелердин бири чечилди. Жолдошум экөөбүз туруктуу иштеген бала бакчанын акысын деле көтөрө алмакпыз, бирок ал жактарда орун жок болчу. Эми болсо ишиме кенен-кесири бара берем, балам үчүн санаам тынч. Мындан тышкары балам түрдүү чыгармачыл программаларга катышуу менен дүйнө таанымы кеңейип жатканына күбөмүн: беш айдын ичинде сүрөт тартканды, лево-конструкцияны чогултканды үйрөндү, китептерге кызыгуусу артты, онго чейин санаганды үйрөндү, алфавиттеги көптөгөн тамгаларды билип калды, башка балдар менен ойноп, жомокторду кайра айтып берип, ырларды жаттап, эске тутуусу да жакшы болуп калды. Эми болсо бизден боёк, китеп талап кылууда. Өзү кийим тандап калды, мурда болсо эмнени кийгизсек, ошону менен жүрө берчү. Эң башкысы – Болотбек өз алдынча болууга аракеттенип калды. Биздин үй-бүлөбүз эң кичүү, бирок өз алдынчалуулукка умтулган балабыздын кыял-жоругун көрүп кубанып отурабыз. Мен бул борборлорду уюштурууга катышкан адамдардын баарына абдан ыраазымын”.

Сапарбүнүн айтымында, мындай долбоорлор аймак тургундары үчүн суу менен абадай эле зарыл. Анткени көп сандагы балдар ушундай борборлорго кире албай жатат. Мындан тышкары Сапарбү балдардын бул жерде болуу убактысын узартууну сунуштады. Анын айтымында, 08:00дөн 13:00гө чейин жана 13:00дөн 18:00гө чейинки убакыт туура болмок. Жаш эне тамактануу мүмкүнчүлүгүн да карап чыгууну сунуштайт. Ошондой эле Сапарбү бул убактылуу долбоор болгонуна кейип, аны туруктуу кылууну, тарбиячылардын маянасын жергиликтүү бюджеттен караштырууну өтүндү.

Ата-энелерди кубандырып, “Курулуш а. АКӨБ” КБнын жетекчиси Сайкалбү АБДЫЛДАЕВА ушул тапта ЖӨБ органы долбоордун туруктуулугу боюнча чараларды көрүп жатканын, бул эки борбордун ишин улантуу маселесин ойлонуштуруп жатканын айтты.

Байланыш үчүн:

Чаткал АӨ: Чаткал району, Жалал-Абад облусу, Жаңы-Базар айылы, тел.: (03749) 60193, моб.: 0777 160 193, электрондук дарек: mars.ryskulov.83@mail.ru, АӨ атынан долбоордун координатору – АБДУ-ВАЛИЕВ Мирсапар.

“Курулуш а. АКӨБ” КБ: Жалал-Абад облусу, Чаткал району, Курулуш айылы, моб.: 777-731 192, электрондук дарек: saikal0814@yandex.ru, АБДЫЛДАЕВА Сайкалбү.

Бул долбоорду ишке ашырууга кеткен чыгашалардын жалпы суммасы 1 132 600 сомду түздү.

Чаткал АА	Тараптардын салымы (сом менен)			Жалпы суммасы
	Акчалай	Эмгек	Жабдуулар	
	1030000	-	102600	1132600